

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio X. De æternitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

ergo Angeli mortalitatem habent, desineretque suapte natura possunt.

Præterea, quoniam in 6. Synodo generali in epistola Sophronij Patriarchæ Hierosolymitani, quæ habetur actione 11. & approbatur tamquam orthodoxa ab uniuersa synodo actione 13. dicitur, intellectualia & inuisibilia non mori, & corrumpi, ut sensibilia, quæ fluunt & transeunt: non tamen esse immortalia per naturam, sed per gratiam ea à morte, & corruptione coërentem.

Supposita distinctione illa potentia passiuæ, aut quasi passiuæ in naturalem & logicam, suppositoque hanc non aliud esse, quam non repugnantiam, ut sit id quod secundum eam dicitur possibile, quæ omnia late exposuimus cum Aristotele 2. de interpretatione c. 3. sit prima conclusio. Angeli suapte natura mutari nequeunt substantialiter per causas naturales ab esse ad non esse, neque in eis est potentia aliqua naturalis ad talem mutationem, & ideo suapte natura, quemadmodum sunt simpliciter immortales comparatione causarum omnium naturalium, & non ratione alicuius doni superadditi, ut erant primi parentes in statu innocentie, & erunt beati post corporum resurrectionem: ita postquam semel esse à Deo acceperunt per creationem, sunt entia suapte natura necessaria, si ad causas naturales referantur. Hæc conclusio est quam D. Thomas hoc loco & aliis citatis intendit, & tantum abest ut parum fidei sit consona, ut & principii philosophiæ, & doctrinæ fidei sit maximè consentanea. In concilio namque Lateranensi sub Leone 10. sessione 8. damnantur, qui affirmant animam rationalem, saltem secundum philosophiam, esse mortalem. Quod si anima rationalis, neque secundum philosophiam mortalis est, utique suapte natura est immortalis, eò quod suapte natura, secluso quocunque dono supernaturali, non habeat, unde vi causarum naturalium corrumpi, desineretque possit: idem verò maiori cum ratione de Angelo est dicendum, & pari etiam ratione de celo. Quare, eo ipso quod esse acceperunt, entia necessaria sunt suapte natura, si cū causis naturalibus comparantur. Quod verò in angelis non sit potentia realis ad non esse, ex se est notum. Confirmatque id optimè Caietanus, quoniam nulla potentia, nullaque inclinatio naturalis est primò ad non esse, quod malum est, sed omnis est primò ad esse, ut materia primaligni ex eo esse potètia ad non esse ligni, quod est potentia ad esse ignis, quod pugnat cum esse ligni in eadem materia, quare cū in angelis non detur aliquid, quod sit potentia ad aliud esse, quod pugnet cum esse angeli: sit ut in eo non detur potentia realis ad non esse. Cæli verò, si materiam habent specie distinctam à materia inferiorum corporum, cū careant potentia ad aliam formam, carent etiam potentia ad non esse. Si verò materiam habeant eiusdem speciei cum materia corporum inferiorum, dicendum est à forma Cæli, quæ neque qualitatem alicui contrariam secum patitur, neque illam ut dispositionem exigit, provenire, quod vi agentium naturalium corruptionis expertes sint, desineretque nulla ratione queant: de qua re infra dum de opere sex dierum sermo erit.

Secunda conclusio. Angeli, ac cæli possunt non esse per potentiam diuinam, daturque in eis potentia, non quidem realis ac naturalis, sed logica (id est, non repugnantia, ut non sint per potentiam diuinam) fundata in ipsorum naturis: quare suapte natura possunt non esse collatione facta cum potentia diuina. Hanc intendit etiam D. Thomas hoc

Molina in D. Thom.

loco, & aliis citatis, dum docet, Angelos accælos posse non esse, non quidem per potentiam in se, sed per potentiam in Deo. Loquitur enim de sola potentia reali, neque negat potentiam logicam in naturis eorum fundatam comparatione potentie diuinæ. Hanc & præcedentem conclusionem satis perspicue paucis ostendimus supra q. 3. art. 4. disputatione 1.

Ad argumentum igitur Antæoli dicendum est, angelos secundum suam naturam non posse desinere, sed necessariò esse, comparatione dumtaxat agentium naturalium, non verò comparatione Dei. Quando verò infert, quod si id ita esset, tunc secundum suam naturam non possent non esse, admittenda est sequela, si sermo sit de potentia naturali, & comparatione agentium naturalium: neganda verò est, si sermo sit de potentia logica comparatione potentie diuinæ: quando verò ulterius subsumit, id quod secundum suam naturam non potest non esse, neque diuina potentia posse non esse, neganda est minor, si in priori parte sit sermo de eo, quod secundum suam naturam non potest non esse per potentiam naturalem, quæ in ipso ad id sit, & comparatione agentium naturalium dumtaxat, in quo solum sensu inferret argumento.

Ad testimonium Pauli dicendum est, Paulum loqui de immortalitate omni ex parte comparatione cuiusque potentie, quo pacto Angeli immortales non sunt, sed solum comparatione agentium naturalium.

Ad testimonium verò Sophronij dicendum est, hunc habere sensum intellectualia non esse immortalia per naturam, ut Deus est, quasi suapte natura non habeant potentiam logicam, seu non repugnantiam, ut non sint per potentiam diuinam: esse verò immortalia per gratiam, hoc est, per liberum influxum Dei, quo ea conseruat, ne in nihilum redigantur. Atque hæc planior & melior expositio est, quam ea, quam circa eundem locum tradit Miranda in sua summa.

QVÆSTIO X.

De æternitate.

ARTICVLVS I.

Quid sit æternitas.

DISPVATIO I.

ÆTERNITAS, ut Durandus in 1. d. 19. q. 2. rectè ait, significare videtur durationem interminabilem, seu interminatam. Unde æternum dicitur, quasi extra terminum, aut sine termino durationis. Quod enim à parte antè termino caret durationis dicitur æternū à parte ante: quod verò termino durationis caret à parte post, dicitur æternum à parte post: & quod utroque modo caret termino, dicitur æternum utroque modo. Tribus autem modis intelligi potest duratio aliqua interminata. Vno, secundum se totam, sed non secundum suas partes, quo pacto si motus cæli fuisset ex æternitate, duraretque in æternum, tempus (quod est eius duratio) esset interminatum secundum se totum à parte antè, & à parte post, sed non secundum suas partes, quæ planè terminum haberent. Alio modo potest intelligi duratio interminata, ita ut secundum nihil sui actū habeat terminum, possit tamen illum habere, quo pacto si

Ad primum argumentum in contrariū.

Ad secundū.

Ad tertium.

Æternitatis nomine quid significetur.

G Deus

Tertio.

Potentia passiuæ, aut quasi passiuæ in naturalem, & logicam, aliâ naturâ, ut, aliâ logicâ. Prima conclusio. Angeli suapte natura immortales per naturam, sed per gratiam in natura.

Animæ rationalis neque secundum philosophiam, neque in concilio Lateranensi sub Leone 10. sessione 8. damnantur, qui affirmant animam rationalem, saltem secundum philosophiam, esse mortalem.

Angeli & cæli ex ipso quod esse acceperunt, entia necessaria sunt suapte natura, si cū causis naturalibus comparantur.

Cæli forma habent quædam corruptibilia, siue suapte natura.

Secunda conclusio. Angeli & Cæli desinere esse possunt per potentiam adiuuam Dei, & logicam in ipsis.

LIBRARIUS

Deus creasset Angelum ex aeternitate, statim essetque conseruare eum in aeternum. *Eum* (quod duratio est substantiae Angeli) iuxta eorum sententiam, qui, ut inferius videbitur, recte existimant carere partibus, esseque totum simul, utique secundum nihil sui haberet actu terminum, posset tamen secundum se illam habere: tum quod in quocumque instanti possit Deus Angelum redigere in nihilum: tum etiam quod potuerit Deus producere illam ex tempore, atque adeo duratio illius potuerit habere principium a parte ante. Tertio modo intelligi potest duratio interminata, tam secundum se tota, quam secundum quodlibet sui, tam actu quam potentia, eod quod sit infinita, indiuisibilis, tota simul, atque independens a quocumque alio, quo pacto sola duratio diuina dicitur interminata, seu potius interminabilis, atque haec est quae propriissime nuncupatur aeternitas.

Aeternitas quid, in maxime propria significatio.

Aeternitas igitur in hac propriissima significatione ita definitur a Boetio 5. de consolatione, pro vltima. *Est interminabilis vita tota simul, & perfecta possessio.* Per particulam *interminabilis*, excluditur omnis duratio habens principium aut finem. Per particulam, *tota simul*, excluditur duratio successiua, quae caret terminis, ut esset tempus, si motus fuisset ex aeternitate, duraretque in aeternum. Per particulam, *perfecta possessio*, excluditur aeternitas infinitum quale esset si Angelus productus esset ex aeternitate, duraretque in aeternum: tum quia quod terminari & desinere potest, non perfecte possideretur: tum etiam quoniam est quid coniunctum cum variatione ac mutatione accidentaria eius substantiae, in qua est, ut videbitur inferius, ostensumque est articulo praecedente. Ponitur in definitione particula, *Vita*, ut intelligamus aeternitatem non esse durationem cuiusque entis, sed viuentis, cuius esse, & duratio est vita. Potest etiam ita planius describi. Est duratio tota simul, & interminabilis omnino. Ita scilicet, ut per nullam potentiam possit terminum habere, neque in se, neque per collationem, & quasi commensurationem cum tempore vero aut imaginario.

Planior descriptio.

DISPUTATIO II.

Utrum aeternitas formaliter sit in Deo, careatque successione prioris & posterioris.

Aeternitas habere successione suadet primo.

QUOD aeternitas non sit tota simul, sed successio prioris & posterioris in ea cernatur, suadet potest primo, quia aliquid aeternitatis fuit, & non est, & aliquid erit, & non est: ergo in aeternitate successio cernitur prioris & posterioris. Consequentia est manifesta: antecedens vero probatur, quoniam duratio, qua Deus coexistit diei hesterni, fuit, & non est: & duratio, qua coexistit diei crastino, erit, & non est.

Confirmatio.

Confirmatur haec ratio, quoniam modo verum est dicere, Deus durabat ante mille annos, & durabit post mille annos: ergo duratio ipsius partim fuit, & partim erit, ac proinde in ea cernitur successio.

Secundo.

Secundo, durationi, qua Deus ex aeternitate durauit vsque ad illud instans, in quo creauit mundum, addita est duratio, qua ab illo instanti, vsque ad praesens instans durauit, atque ex vtraque duratione conflata est duratio, qua Deus ex aeternitate vsque ad praesens instans durauit: ergo in aeternitate ac duratione diuina successio admittenda est.

Tertio.

Tertio, omnis duratio cum altera comparata vel est maior, vel minor, vel aequalis, sed aeternitas di-

uina non est minor, neque aequalis tempori: ergo est maior illo: cum ergo intelligi nequeat duratio maior alia sine successione, & sine partibus, quarum vna illa exaquet, altera vero excedat: fit, ut in aeternitate deus successio secundum prius, ac posterius.

Aureolus apud Capreolam in 1. dist. 9. quaest. 1. articulo 2. in argumentis quae quarto loco adducit, motus 3. argumento, quod proximè proposuimus, atque aliis similibus affirmat, in omni duratione necessariò cerni successione prioris & posterioris: & ideo aeternitatem (quam dicit formaliter esse in Deo) non esse formaliter durationem, sed esse essentiam diuinam, quatenus assistit omni tempori, etiam possibili imaginario, & quatenus sua virtute (quae non est aliud, quam ipsa essentia) attingit omne tempus. *Quemadmodum enim*, inquit, *immensus*: quae Deus dicitur esse vbique, non est aliud quam ipsa essentia diuina propria virtute attingens omnia loca: eaque ratione vbique existens: ita aeternitas non est aliud, quam essentia diuina sua immensitate atque virtute assistens omni tempori. Quare velle videtur, aeternitatem esse essentiam diuinam, ut praesentem omni tempori etiam possibili imaginario, quam praesentiam appellat assistentiam, eaque ratione defendit, in aeternitate diuina, non dari successione prioris & posterioris. Conficit vero ita argumentum. Sicut se habet ad Deum immensitas diuina, qua attingit omnes differentias loci, etiam imaginarij, & qua dicitur esse vbique: ita se habet ad eum aeternitas, qua attingit omnes differentias temporis, etiam possibili imaginarij, eiusque assistit: sed immensitas non dicit in Deo magnitudinem aliquam extensionis permanentem, qua Deus est ita vbique, sed essentiam ob sui infinitam perfectionem vbique praesentem, ac totam simul: ergo neque aeternitas dicitur durationem, ac proinde nec extensionem successione. sed ipsam essentiam diuinam indiuisibilem sua infinita vi & essentia omni tempori etiam possibili imaginario, praesentem atque assistentem.

Aureoli sententia.

Aureoli argumentum.

Gabriel in 2. d. 2. q. 1. censet etiam durationem omnem includere successione prioris & posterioris. Attamen addit, durationem cuiusque rei nihil aliud esse, quam ipsam rem, quae durare dicitur, connotando successione, vel in ipsam rem, vel in alia re coexistente actu, vel potentia: ut durationem motus, quam tempus appellamus, non esse aliud, quam motum ipsum connotando successione prioris & posterioris, quae in ipso motu reperitur, durationem etiam Angeli, quam vocamus aeternum, non esse aliud, quam angelum ipsum, qui durare dicitur, aut quam esse Angeli, connotando successione motus existentis tunc actu vel potentia, cui Angelus coexistit. Eadem ratione durationem diuinam, quae aeternitas dicitur, ait, non esse aliud, quam Deum seu esse diuinum, connotando successione infinitam motus existentis actu vel potentia, cui Deus coexistit. Itaque vult durationem omnem copleri per successione motus, quam connotat, eaque ratione in omni duratione reperiri prius & posterius. Hinc infert, res omnes creatas, quoad durationem, mensurari tempore: mensurari vero ratione motus, cui coexistunt, & cuius propria mensura est tempus, nullamque aliam esse mensuram durationis rerum creaturarum praeter tempus. Addit vero, durationem diuinam neque tempore, neque mensura alia mensurari: eod quod sit infinita, infinitumque mensurari nequeat. Infert praeterea, vnum Angelum dici maioris, aut minoris durationis quam alium, a maiori vel minori successione motus, cui coexistit,

Gabrieli sententia.

coexistit, & dici priorem, aut posteriorem duratio-
ne quam alium, à priori vel posteriori successione
motus, cui coexistit.

Prima con-
clusio.
Aeternitas
formaliter
est duratio,
formaliter
existit in
Deo.

Sit nihilominus prima conclusio. Aeternitas formaliter est duratio, formaliterque existit in Deo. Hæc est communis Sanctorum, atque Scholasticorum sententia. Probatúrque primò, quoniam Deus ante omnem creationem rerum per infinitum tempus imaginarij, quod creationem antecessit, duravit duratione reali: hanc verò durationem (si detur) omnes appellant aeternitatem: neque eo tempore esse potuit in alio, quam in Deo: ergo aeternitas formaliter est duratio, formaliterque in Deo existit. Consequenter est manifesta: maior verò probatur, quoniam Deus toto illo tempore imaginario existit existentia reali, per quam formaliter coexistit realiter ex parte sua toti illi tempori: tempus verò coexistit Deo per existentiam in potentia, atque imaginariam: ergo Deus toto illo tempore duravit duratione reali, tempus verò duratione imaginaria. Patet consequentia, quoniam ut quæstione 3. artic. 4. disputatione 2. cum Scoto dicebamus, duratio rei, vel est idem cum existentia eiusdem rei, vel illam consequitur, quare si existentia rei est realis, duratio etiam est realis. Confirmatur eadem maior, quoniam cum Deus extiterit, toto illo tempore, utique eo tempore non fide, sed verè duravit, ac proinde dicendum proculdubio est, durasse duratione reali ac vera. Minor quo ad priorem partem, nempe quòd si detur duratio realis, qua Deus tempore infinito imaginario duraverit, illam omnes appellant, atque confiteantur esse aeternitatem, perspicua est. Quoad posteriorem verò, nempe quòd ante creationem rerum non potuerit esse in alio, quam in Deo, ex eo etiam est manifesta, quòd tunc nullæ erant creature in quibus esse posset.

Secundò probatur eadem conclusio, quoniam iuxta sententiam Gabrielis concedendum esset, aeternitatem non esse totam simul, in eaque esse prius & posterius, darique præsens, præteritum, & futurum, & insuper mensurari tempore, ut cæteras durationes, si non secundum se totam, eò quòd sit infinita, saltem secundum suas partes, affirmat namque aeternitatem compleri per successionem infinitam motus actû vel potentia existentis, cui Deus coexistit, eamque includere in sua ratione formali, ratione cuius prædicta omnia aeternitati proculdubio convenirent. Quamvis autem non dubitem prædicta omnia Gabrielem fuisse concessurum, sunt tamen non solùm contra definitionem Boëtij, sed etiam contra communem sententiam Doctorum negantium præteritum & futurum in aeternitate, ut patebit ex testimoniis inferius citandis, & sunt minus digna attributis divinis, de quorum numero est aeternitas.

Secunda conclusio.
Aeternitas
divina neque
partes neque
successionem
habet.

Secunda conclusio. In aeternitate divina neque partes, neque successio vlla reperitur. Hæc, supposita præcedente conclusione, nempe quòd aeternitas sit quid reale formaliter existens in Deo, certissima est apud omnes: oppositum namque esset error in fide, & cum absoluta omni ex parte simplicitate, atque immutabilitate Dei aperte pugnaret, utraque autem conclusio testimoniis Sanctorum Patrum comprobatur. Augustinus enim in illud Psalmi 2. *Ego hodie genui te*, sic ait: *In aeternitate nec præteritum quicquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, quare per verbum, hodie, intelligit eo loco aeternitatem, quæ tota est simul ac præsens.* In illud etiam Psalmi 120. *In generatione & gene-*

Molina in D. Thom.

A rationem anni tui, ita inquit: *Qui anni tui? qui, nisi qui non venient, ut transcant? qui, nisi qui non ideo veniunt, ut non sint? omnis enim dies in hoc tempore ideo venit, ut non sit, omnis hora, omnis mensis, omnis annus, nihil horum stat, antequam veniat non est, cum venerit non erit. Anni tui, qui non mutantur, in generatione & generationem erunt.* Et infra: *Non aliud anni Dei, & aliud ipse Deus, sed anni Dei aeternitas Dei est. Aeternitas ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile, ibi nihil est præteritum, quasi iam non sit, nihil est futurum, quasi nondum sit, sed non est ibi nisi est, non est ibi fuit, & erit.* Atque hac ratione dicit Deum dixisse Moyfi Exodi capite 3. *Ego sum, qui sum, sic dices filius Israël, Qui est, misit me ad vos.* Idem affirmat undecimo confessorum capite 11. atque aliis sequentibus. Gregorius quoque 16. moralium capite 21. super illud Job capite 14. *ab omnipotente non sunt abscondita tempora, inter alia ait: Quid dies Dei, nisi ipsa eius aeternitas appellatur, quæ nonnumquam vnius diei pronuntiatione exprimitur (propter stabilitatem scilicet, qua semper est præsens atque tota simul): & paulò inferius: neque aliud ipse, atque aliud dies eius sunt, Deus namque hoc est, quod habet: aeternitatem quippe habet, sed ipse est aeternitas.* Et subdit, *aeternitas semper esse habet, in qua nulla pars sua longitudinis præterit, ut pars alia succedat, sed totum simul esse est.* lib. etiam 4. cap. 32. ait, *fuisse, & futurum esse aeternitas non habet.* Anselmus etiam Monolo. cap. 21. & 22. duas conclusiones propositas affirmat, asserens aeternitatem, quam idem esse dicit cum essentia divina, neque habere præteritum, neque futurum sed esse totam simul, quod latè probat ex Dei simplicitate. Idem ex eodem capite affirmat Bernardus sermone 89. super centica.

D Quòd verò aeternitas sine vlla successione ac varietate ex parte sui coexistat omni tempori, explicat aliqui similitudine ligni in fluvio defixi atque immoti: ut enim aliis atque aliis partibus aquæ circa ipsum defluentibus, lignum fixum atque immotum permanet: ita aliis, atque aliis partibus temporis præterlabentibus, nunc aeternitatis sine vlla successione partium permanet totum simul. Accommodatius tamen id explicat D. Thomas 1. contra gentes, cap. 66. similitudine puncti, quod est centrum circuli. Ut enim centrum illud est indivisibile quoddam extra circumferentiã circuli, è regione correspondens totum toti circumferentiæ, & singulis illius partibus ac punctis, quæ tamen inter se distant, & mutuo sibi succedunt, dum circumferentiã describitur: ita aeternitas est indivisibile quoddam extra tempus existens tota respondens toti tempori, & tota singulis partibus, atque instantibus illius, quæ de cursu temporis sibi mutuo succedunt, ac fluunt, totaque simul permanens semperque eodem modo se habens.

Aeternitas
successionem
non
habere
expli-
cat
tunc.

E Tertia conclusio. Sicut Deus non ex aeternitate, sed ex tempore habuit relationem præsentiam ad res creatas, idque propter defectum existentiam rerum creatarum, quæ, ut quæstione 8. vltimè est, necessaria est ad talem relationem: ita ex tempore habet relationem præsentiam, seu simul existentiam cum tempore, quam coexistentia addit supra existentiam: quare successivè dicitur Deus coexistere alteri, atque alteri parti temporis, non successione, quæ sit in existentia & duratione divina, sed in relatione rationis, quam coexistentia addit supra existentiam, & quæ ad successionem temporis oritur successivè in Deo comparatione alterius ac alterius partis temporis, de novo existentis. Conclusio hæc de se est satis manifesta.

Tertia con-
clusio.
Deus rela-
tionem præ-
sentiam ad res
creatas, quæ
coexistentiam
addit supra
existentiam
ad id, ex tempore
habuit.

Pro solutione argumentorum, quæ proposita sunt, notandum est, quamvis æternitas in se non habeat præteritum & futurum, habere tamen coexistentiâ temporis præterito & futuro, idque successivè ratione relationis rationis, quam coexistentia addit supra existentiam, ut proximè explicatum est: successivèque intellecta in mensura durationis nostri temporis, non verò in æternitate: cum enim duratio æternitatis sit tota simul, ea, quæ comparatione moræ temporis sunt vnum post aliud, comparatione moræ indivisibilis æternitatis sunt simul, ut alio in loco magis perspicuum fiet. Quare, si loquamur de nostro tempore, concedere possumus, æternitatem fuisse heri id est, coexistisse diei hesterni, cui æternitas hodie non coexistit, non propter defectum æternitatis, sed propter defectum diei hesterni, qui iam hodie non existit, & ob id hodie non coexistit ei æternitas in nostro tempore. Concedere etiam possumus æternitatem futuram cras, quia scilicet coexistet cras diei crastino, cui hodie non coexistit propter defectum diei crastini, qui hodie non existit.

Ad primum argumentum in initio propositum.

Ad primum ergo argumentum negandum est antecedens. Ad probationem verò negandum est rursus antecedens: tota enim æternitas est duratio, qua Deus coexistit diei hesterni, & qua coexistet diei crastino, atque de illa modò verum est dicere, fuit heri, erit cras, & est nunc, copulis harum propositionum consignantibus ac connotatibus varias differentias nostri temporis, in quibus æternitas coexistit, coexistet, & coexistit variis partibus temporis.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem concessio antecedente, neganda est consequentia, quoniam inde non sequitur, partem quendam æternitatis fuisse, & partem aliam esse futuram, sed æternitatem coexistisse, & futurum esse, ut coexistat diversis partibus temporis in variis etiam temporis differentiis, quæ per copulas illarum propositionum adsignificantur.

Ad secundum.

Ad secundum negandum est antecedens: eadem namque indivisibilis æternitas est, qua Deus duravit in seipso, & coexistit infinito tempori imaginario, quod fuit usque ad creationem mundi, & qua duravit, & coexistit tempori vero, quod fuit à creatione mundi usque ad hoc instans præsens, neque æternitati, durationive Dei secundum se vlla facta fuit additio, sed tempori imaginario, quod fuit usque ad creationem, facta est additio veri temporis, quod à creatione mundi usque ad instans præsens fuit. Sicut enim ex eo quòd animus rationalis, indivisibilis in se, informent plures partes corporis, non fit maior secundum se, neque illi fit additio, sed corpus, in quo est totus, & in cuius singulis partibus est etiam totus, est, quod aduentu novarum partium accrescit, & fit maius: ita ex eo quod indivisibilis æternitas coexistat tota maiori tempori & singulis illius partibus, non accrescit, & fit maior secundum se, sed tempus, cui illa coexistit, fit maius & accrescit.

Ad tertium.

Ad tertium neganda est maior, si simpliciter & propriè loquendum sit, non enim est vera, nisi in durationibus in quibus formaliter cernitur extensio: ac latitudo partium. Sicut enim rationalis animus non est maior, neque minor, neque æqualis corpori quod informat, eò quòd corpus extensionem ac latitudinem partium habeat, animus verò extensione & partibus careat: ita æternitas, quæ indivisibilis est secundum se, nec maior, nec minor, nec æqualis tempori, quod extensionem, ac partes habet, dici propriè debet. Posset verò æternitas dici maior tempore, non quidem propriè &

formaliter, sed virtute, quatenus in se continet eminenter tempus, cui coexistit, coexistereque potest longè maiori: ut verò aliquid sit hoc modo maius alio, neque successionem, neque partes id habeat necesse est.

Pro solutione argumenti Aureoli notandum est, sicut essentia divina, ut substantia est, sua immensitate ac infinitate attingit omnia spacia, in quibus est formaliter, per relationem præsentis ad vnumquodque eorum: ita etiam eandem essentiam, ut ratio siue intellectus est, attingere cognitione omnia obiecta, etiam ea, quæ quacumque potentia esse possunt, & ut rationem habet potentiam, attingere omnem effectum, qui producitur, atque quæ ratione res existens seu durans in se ipsa est, sua existentia & duratione coexistere omnibus rebus, durareque quando illæ durant, etiam si durationes imaginariæ sint, ac possibiles tunc divina potentia. Hoc tamen est discrimè, quòd licet, ut sua immensitate attingat omnè spacium, & sua potentia attingat immediatè omnes effectus, per se necessariù sit, ut ab illis per spacium aliquod interiectum minimè distet, sed illis præsens sit, ut q. 8. ostensum est: ut tamen intellectu attingat cognoscendo obiecta, atque existentia sua coexistat aliis rebus, durationeque sua duret quando alia durant, per se id non est necessarium: si enim per impossibile ab eis distaret spacio interiecto, posset nihilominus Deus illa attingere cognitione, illisque existentibus & durantibus coexistere & durare simul, loco ab eis omnino disunctus ac separatus.

Hoc ita constituto, ad argumentum admittit maioris propositione, licet, si per se loquamur, aliter attingantur spacia ab essentia divina sua immensitate, quam æternitas attingat differentias temporis, etiam possibilis imaginarij, aliterque eis assitit seu coexistat, ut explicatum est) atque etiam admittit minore, neganda est consequentia: non enim rectè concludit, non esse durationem, sed solum concludit non esse talem durationem, quæ habeat successionem partium, quod nos libenter admittimus. Est verò æternitas essentia ipsa divina apprehensa secundum rationem rei existentis, atque durans in se ipsa formaliter, quæ quidem rationes formales re ipsa in ea reperiuntur, non tamen ab ea distinguuntur nisi virtute.

Ad argumentum Aureoli.

DISPUTATIO III.

Utrum ratio æternitatis pendeat ab anima.

Quæstio hæc excitatur circa verba illa D. Thomæ: In apprehensione uniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis.

Nomine autem, uniformitatis, intelligit permanentiam sine successione prioris & posterioris, ac sine partibus: eandemque permanentiam sine successione ac partibus. 1. Sententiarum d. 19. q. 2. art. 1. appellavit unitatè. Sicut enim tempus propter successionem prioris & posterioris dicitur numerus motus secundum prius & posterius, ita æternitas propter carentiam successionis dicitur quid vnum.

Tribus modis verba diui Thomæ hoc loco ab ipsius sectatoribus exponuntur. Primò, ut sit sensus, rationem formalem æternitatis in eo positam esse, quòd anima apprehendat uniformitatè ipsius, quasi ratio formalis æternitatis pendeat ab anima, compleaturque per animæ apprehensionem: eo modo, quo multi affirmant rationem temporis pendere ab anima, & compleri per apprehensionem animæ.

Tribus modis exponitur.

animæ. Secundò, ita vt nomine *rationis aternitatis*, intelligat conceptum formalem, quo apprehendimus aternitatem, non verò essentiam, ac conceptum obiectiuum aternitatis, sensùque sit: *Ratio aternitatis*, id est, conceptus formalis quo apprehendimus aternitatem, consistit in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum: id est, tunc habetur, quando mente apprehendimus vniformitatem eius, quod est extra motum. Tertiò, ita vt nomine, *rationis aternitatis*, intelligat conceptum obiectiuum (qui sæpè nomine rationis significatur, vt patet apud Aristotelem in antepredicamentis in definitione æquiocorum, & vniuocorum) atque sensus sit: *Ratio aternitatis consistit in apprehensione vniformitatis*, id est, in vniformitate, quæ apprehenditur, quando concipitur aternitas. Priorè duas expositiones tradunt Ferratiensis 1. contra genes capite 15. & Syluester in Cõsularo quaest. 10. articulo 1. approbant tamen magis primam. Dicunt enim, sicut completa ratio temporis posita est in ratione mensuræ, completurque per numerationem animæ distinguens partes temporis secundum prius & posterius, illudque diuidentis in dies, menses, & annos: ita completam rationem aternitatis positam esse in ratione mensuræ, completurque per animam apprehendentem vniformitatem, ac vnitatem esse diuini in ratione mensuræ eiusdem esse: neque enim habet esse mensuram diuini esse, nisi quatenus apprehenditur vt mensura: D. Thomas namque articulo sequente ad tertium ait, *aternitatem in Deo solum habere rationem mensuræ secundum apprehensionem nostram*. Caietanus verò hoc loco amplectitur tertiam expositionem, censetque rationem formalem aternitatis nullo modo pendere ab anima, sed esse à parte rei seclusa operatione intellectus: eò quod duratio diuina vnitatem atque vniformitatem habeat à parte rei seclusa operatione intellectus.

Tempus in acceptu.

Tempus quantitas per se.

Quarto Physicorum, atque in commentariis ad prædicamentum quantitatis duas temporis acceptiones distinguebamus. Vnam pro duratione seu mota successiua motus: atque hanc dicebamus esse verum ens reale nullo modo ab anima pendens, esseque speciem quantitatis à cæteris distinctam, quod præter autoritatem Aristotelis connumerantis tempus inter species quantitatis, ostendebamus: quoniam est quid quantum, quippe cum habeat partem extra partem, nempe præteritum, & futurum, quæ per instans copulantur, & non est quantum per accidens: ergo est quantum per se, ac proinde ens reale ab anima minimè pendens, verèque species quantitatis. Minor (in qua sola potest esse difficultas) probatur, quoniam si esset quantum per accidens, maximè per motum ex quo resultat: quod tamen patet esse falsum: videmus namque tam moras motuum inæqualium æquales esse inter se, quàm moras motuum æqualium esse inter se inæquales. Etenim si mobile vnum moueatur per spacium vnius leuæ, & alterum moueatur celerius duplo per spacium duarum leucarum, motus erunt inæquales, quippe cum tantus sit motus, quantum est spacium per quod mobile mouetur, vt de se est manifestum, colligiturque ex Aristotele 3. metaph. c. 13. & aliis ex locis: & tamen moræ ac durationes eorum erunt æquales. Rursus si duo mobilia moueantur, vnum quodque per spacium vnius leuæ, & vnum tamen moueatur duplo celerius altero, motus tunc erunt æquales, & moræ ac durationes eorum inæquales: cum altera sit duplo maior altera. Cuius rei ca est

Molina in D. Thom.

A ratio, quæd mora & duratio motus non oritur ex quantitate motus præcisè, sed ex quantitate vnâ cum celeritate seu concitatione motus: æqualis namque motus duplo magis concitatus habet duplo minorem moram. Quare si primò mobile moueretur duplo celerius, circulario esset æqualis: & tamen mora esset subdupla ad eam, quam modò facit. Tempus in hac significatione nullò modo pendere ab anima, nulli potest esse dubium: nullo namque operante intellectu, motus, pro maiori vel minori concitatione quam habet, facit maiorem vel minorem moram.

B Alteram acceptionem distinguebamus præ eadem etiam duratione & mora motus, vt prædefinita ab anima atque constituta tanta, vel tanta ad dimetiendas mutationes, quæ sunt in his inferioribus, & durationes earum. Vt enim anima definit, ac statuit cubitum, aut stadium certæ quantitatis, in mensuram rerum permanentium, ita definit & statuit diuersas partes temporis ad metiendas res successiuas. Vt eam partem temporis, quæ resultat ex circulo integro solis ad motum primi mobilis, appellat diem, quam rursus distinguit in viginti quatuor partes æquales, atque earum quamlibet horam appellat. Rursus diem per triginta plus minusve ductum, appellat mensem: ex duodecim verò mensibus annum constituit. Tempus in hac secunda acceptione definiuit Aristoteles 4. Physicorum, esse numerum motus secundum prius & posterius, id est, partes motus, in quibus cernitur prius & posterius, vt numeratæ sunt & designatæ ab anima certæ ac definitæ durationis ad metiendas rerum durationes. Tempus igitur ita sumptum docuit Aristoteles capite vltimo 4. Physicorum pendere ab anima: quoniam cessante illa numeratione & prædefinitione, quæ ab anima fit, non manet tempus ita acceptum, tamen si maneat in prima acceptione sumptum, in qua propriissimè dicitur tempus, estque verè species quantitatis.

D His igitur animaduertis, sit prima conclusio. Vt cessante operatione intellectus est tempus in prima eius acceptione, quæ est propria & completa ratio temporis: ita cessante operatione intellectus est aternitas pro duratione interminabili ac tota simul, qualis definita est disputatione 1. quæ est propria & completa ratio aternitatis. Hæc ex dictis est manifesta, confirmarique potest: quoniam in Deo formaliter est duratio, qua formaliter, reque ipsa durat, vt disputatione præcedente demonstratum est: eaque duratio ex natura rei est interminabilis & tota simul, ad sensum circa definitionem Boëtij disputatione 1. explicatum: ergo aternitas est in Deo seclusa operatione intellectus. Idem confirmari potest, quoniam ridiculum esset affirmare, Deum seclusa operatione intellectus non esse aternum: quod tamen necessariò esset confitendum, si quis diceret, seclusa operatione intellectus aternitatem non esse.

Prima conclusio. Aternitas est seclusa operatione intellectus.

E Secunda conclusio. Cum aternitas duratio sit infinita, partibus carens, Deusque infinitus etiam sit, atque ab eo ex natura rei illa non distinguatur, non videtur aternitas habere rationem mensuræ, maximè cum non faciliè sit explicare, quonam pacto ea Deo accommodari debeat, cum nihil in Deo cernatur, quæ aternitate veluti mensura definiri debeat: porriusimùm si dicamus durationem cuiusque rei non, distingui ab existentia eiusdem rei. Hæc conclusio probatur, quoniam infinitum (vt ex Aristotele 4. Physicorum docet D. Thomas) mensura definiri nequit, sed tam res, dime-

Secunda conclusio. Aternitas propriè non videtur habere rationem mensuræ.

G 3 trienda

tienda, quam mensura, finita necessarid esse debent. Præterea mensura debet esse quid distinctum à re, cuius dicitur mensura idem namque sui ipsius mensura esse non potest, quare cum æternitas, essentia, atque existētia diuina idem sint, fit, vt vnum non possit esse mensura alterius. Ex hac conclusione colliges, non esse necesse omnem durationem habere rationem mensura.

Cum autem audis, mensuram debere esse quid finitum, ne intelligas de eo, quod dicitur mensura ad modum causæ exemplaris, quam non oportet rei metiendæ adæquari: quo pacto perfectissimum in vtroquoque genere dicitur mensura cæterorum, qua ratione quò aliquid magis accedit ad perfectissimum, eò est perfectius. Hoc namque modo infinita Dei perfectio mensura est omnium rerum: quò verò magis res perfectionem diuinam imitantur, per maioremque recessum ab imperfectione ad eam quodammodo magis accedunt, eò sunt, ac dicuntur perfectiores. Vnde Dionysius 5. cap. de diuinis nominibus. *Quæ Deo inquit, magis participant, ac viciniora sunt, atque diuiniora, iis, quæ minus participant.* Hoc tamen modo æternitas à Doctoribus citatis mensura diuini esse, nec constituitur, nec potest constitui.

Tertia conclusio.

Æternitas si rationem mensura habeat, quo actus, ens rationis est, copleturque per intellectum.

Tertia conclusio. Qui diceret æternitatem rationem mensuræ esse ens rationis, rationemque æternitatis non secundum rationem æternitatis, sed secundum rationem mensuræ compleri per operationem intellectus. Hæc patet, quoniam in Deo mensura, & id quod ab ea definitur, idem sunt, neque distinguuntur, nisi vel per intellectum concipientem vnum, vt mensuram alterius, vel certè virtute: vt verò relatiua aliqua realis sit, necesse est, vt fundamenta ex natura rei sint distincta. Conclusionem hanc intendunt Ferrariensis & Syluester: volunt tamen durationem diuinam non esse completam secundum rationem æternitatis, nisi quando sortitur rationem mensuræ, in quo audiendi non sunt: æternitas namque absolutam quid est: mensura verò relatiuè dicitur ad mensuratum.

DISPUTATIO IV.

Vtrum æternitas in Deo sit mera duratio realis, an verò includat negationem.

Scotus.

Scotus quodlibeto 6. §. restat nunc, in primis tanquam notum supponit, æternitatem ita ad existentiam diuinam pertinere, vt duratio æterna in Deo idem sit, atque existentia æterna. Deinde quaerit, vtrum quemadmodum in Deo infinitas intensiua, seu quæ ad perfectionem essentialiam, est modus realis essentia diuina, eò quod in essentia diuina reuera detur latitudo realis perfectionis sine termino, quæ latitudo à carentia termini denominatur infinita: ita æternitas sit modus realis & intimus existentia, quasi existentia diuina non solum sit infinita intensiue ex eo quod contineat infinitam perfectionem essentialiam, sed etiam quodam modo extensiue, eò quod secundum durationis rationem habeat infinitatem, hoc est, latitudinem realem duratiuam (vt Scotus vocat) infinitam.

Parte affirmatiuam confirmat.

Atque in parte affirmantem, quam non reputat improbabilem, citet illud Dionysij 5. capite de diuinis nominibus iuxta antiquam versionem, *Deum non quodammodo est existens, sed simpliciter, & incircumscripte totum esse accipit in se ipso, & praeaccipit propter, quod dicitur rex seculorum.* Et subiungit,

A Ipse est esse existentibus, & ipsum esse existentium, & existens ante secula, ipse est enim eorum eorum, qui est ante secula: quibus verbis innuere videtur, in existentia diuina esse infinitatem duratiuam ex natura rei, tamquam modum realem ipsius existentia iuxta sensum paulò antè explicatum.

In negationem argumentatur primò.

In partem verò negantem, quod in existentia diuina non sit infinitas duratiua tamquam modus realis existentia, sed æternitas solum addat supra existentiam & durationem diuinam, in qua non sit talis modus, negationem definitionis; successione, & dependentia ab alio, quæ significantur particulis illis à Boëtio adhibitis in definitione æternitatis, videlicet, *interminabilis, tota simul, & perfecta possessio.* Argumentatur primò ex ipsamet definitione, in qua sola particula, *virtus*, quæ pro existentia viuētis accipitur, est quid reale, ac positium: cætera verò particula significant negationem.

Secundò, quoniam quemadmodum, si Angelus in nihilum redigeretur eras, non haberet alium modum realem in sua existentia indiuisibili, & tota simul ab eo, quem haberet, si duraret in æternum, sed solum durare in æternum adderet negationem definitionis: ita si per impossibile duratio diuina desineret, non haberet alium modum realem ab eo, quem habet nunquam desitura: ergo æternitas, quæ importat durationem nunquam desuram, non dicit aliquem modum realem in duratione diuina, quasi ibi detur latitudo duratiua infinita, sed solum addit supra durationem negationem definitionis.

Secundò.

In hanc secundam partem inclinat magis Scotus: quare ad dictum illud Dionysij respondet, solum voluisse, Deum habere existentiam incircumscriptam, & infinitam intensiue, quia habet infinitam perfectionem existentia, quæ eminenter continet existentias rerum omnium, tam quæ actu existunt, quam quæ esse possunt, non tamen voluisse asserere in existentia diuina dari aliquam latitudinem duratiuam. Idcirco autem ait, *Dionysium dixisse, Deum esse eorum eorum, & regem seculorum, quod cum duratione & existentia ipsius pugnet ex natura rei omnis desitio, quæ non pugnat cum durationibus atque existentibus aliarum rerum non verò quod crederet, in duratione diuina talè latitudinem duratiuam esse constituentiam.*

Scoti sententia.

Quid tamen verisimilius credendum sit, explicabo quibus conclusionibus. Prima est. Sicut totum hoc, scilicet, ens infinitum, formaliter significat ens, & addit negationem finiti, quæ in ipsa entitate, cui conuenit, fundatur in æternum, formaliter significat durationem, & addit omni ex parte absolutam interminabilitatem, vt ita dicam, hoc est, negationem termini, ac definitionis, tam actu quam potentia, & tam secundum se totam, quam secundum quodlibet sui. Atque huiusmodi interminabilitatem explicauit Boëtius per tres illas particulas, *interminabilis, tota simul, & perfecta possessio.*

Prima conclusio.

Æternum formaliter significat durationem, & addit omnimodam termini negationem.

Secunda conclusio. Sicut entitas, ac perfectio diuina, quæ quoad finiti negationem accidenratio dicitur infinita, habet latitudinem sine termino, ratione cuius fundat negationem finitatis, quam formaliter significat infinitum: ita duratio diuina habet latitudinem duratiuam sine termino, quæ fundat negationem prædictæ terminabilitatis.

Secunda conclusio.

Duratio diuina in se habet omnimodam latitudinem duratiuam infinitam.

Conclusio hæc contradicit illi parti, in quam Scotus inclinauit: eam tamen acceptam in sensu, in quo eam explicabo, reputo magis consentaneam dictis Sanctorum ac veritati, dignioremque attributo diuino, de quo disputamus, quam sit pars in quam propendit Scotus.

Pro

Secunda conclusio. Deus est sua aeternitas.

Secunda conclusio. Deus est sua aeternitas. Hæc etiam est de fide, & communis sanctorum Patrum: colligiturque ex Concilio Remensi sub Eugenio tertio aduersus Gilbertum Pictaorum Episcopum, ubi dicitur: Imò Deus est magnus, & æternus, quia est sua magnitudo, & sua aeternitas: vt Bernardus refert sermone 80. super cantica. Vide alia, quæ diximus supra quæst. 3. artic. 3. Vnde satis aperte colliges, propositam conclusionem, falsa fide, negari non posse. Testimonia autem, quæ asserunt Deum esse suam aeternitatem, ex Augustino, Gregorio, Anselmo, & Bernardo, adduximus articulo precedente, disputat. 2. Quibus adde illud Dionysij 5. de diuinis nominibus, Deus est æuum æuorum, ubi Deum appellat suam durationem, quam nomine æui aut sæculi, vt creatum ac increatum sub se comprehendit, ibi significauit.

Tertia conclusio. Nulla alia res à Deo est sua duratio.

Tertia conclusio. Nulla alia res à Deo est sua duratio. Hanc probat, quia duratio vel est existentia cuiusque rei, vel eam consequitur, nulla autem alia res à Deo est sua existentia: ergo neque sua duratio: Deus verò, qui est suamet existentia, vt est sua essentia, ita quoque est sua duratio atque aeternitas.

Illud Diui Thomæ in responsione ad primum: Nunc temporis stans, siue instans, efficit secundum nostram apprehensionem aeternitatem: non aliud significat, quam nos apprehensione instantis permanentis venire in cognitionem aeternitatis: sicut apprehensione eiusdem instantis fluentis venimus in cognitionem temporis. Quod autem de aeternitate dixit, dici etiam potest de æuo, quod duratio etiam est indiuisibilis, & tota simul, sicut & aeternitas.

ARTICVLVS III.

Vtrum esse æternum sit proprium Dei.

ÆTERNITAS, vt ex dictis constat, sumi potest, aut pro duratione, quæ nec actu nec potentia, siue secundum se totam, siue secundum aliquam sui partem, terminum habet: aut pro duratione non terminata actu secundum se totam, siue ea terminari possit suapte natura, siue non, aut siue sit terminata actu secundum aliquam partem, siue non.

Prima conclusio. Aeternitas propria sumpta, ita est Dei propria, vt alteri rei communicari nequeat.

Si aeternitas sumatur priori modo, quæ est propriissima aeternitatis vsurpatio, sit prima conclusio. Ita proprium est Dei esse æternum, vt neque diuina potentia conuenire potuerit ulli rei create. Hæc probatur, quoniam aeternitas eo modo sumpta coniuncta est necessario cum summa immutabilitate, quæ ita Deo est propria, vt nulli alteri rei possit vlla ratione conuenire, vt quæstione precedente, ostensum est.

Secunda conclusio. Aeterna à parte ante licet multa potuerint diuina potentia esse, nihil præter Deum fuit.

Si verò aeternitas sumatur posteriori modo, sit secunda conclusio. Licet diuina potentia multa potuerint esse aeterna, re tamen ipsa nihil præter Deum, æternum est à parte ante. Prior pars ex eo patet, quod Angeli, cæli, & multa alia potuerint esse ex aeternitate, vt 8. Physicorum ostensum est. Posterior verò est de fide: Ecclesiastici namque 18. habetur. Qui viuunt in æternum creauit omnia simul: cum autem creauerit cælum & terram in principio temporis, vt ex illo Genes. 1. In principio creauit Deus cælum & terram, est manifestum: sit, vt ex tempore, & non ex aeternitate sint omnes res creatæ. Præterea in Concilio Lateranensi 2. cap. firmiter, de

sum. Trin. & fide Catholica, de Deo dicitur, quod sit vnus vniformis principium, creator omnium, visibilium & inuisibilium, spiritualium, & corporalium, quod sua omnipotente virtute, simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, angelicam scilicet & mundanam. Prou. 8. Sapientia diuina de se ipsa dicit, Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret: nihil ergo Deus fecit ex aeternitate.

Tertia conclusio. Multa sunt aeterna à parte post.

Tertia conclusio. Multa sunt aeterna à parte post, hoc est, in æternum nunquam habitura finem. Hæc etiam est de fide: ignis namque inferni dicitur æternus Matth. 25. eo quod nunquam sit habiturus finem: beatitudo etiã nostra propter eandem rationem dicitur ibidem vita aeterna de terra, Ecclesiastes 1. dicitur, Terra autem in æternum stat.

Quarta conclusio. Sumitur etiam æternum in Scripturis factis pro re diuturnæ ac longæ cuiusdam durationis. Quo pacto dicuntur montes æterni. Psalmo 75. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Deuteronomij 33. De pomis collium æternorum. Dicitur etiam æternum de re, quæ licet tandem sit habitura finem, nullus tamen ei præfigitur: quo pacto intelligit Augustinus 4. tomo quæst. 31. in Genesim illud Genesios 17. Dabo tibi, & semini tuo post te terram Chanaan in possessionem æternam, id est, nõ per decem, aut viginti, aut aliquot alios definitos annos: confirmatque acceptionem hæc vocabuli, æternum, testimonio Horatij, qui in eadem acceptione eo vititur. Eodem modo quæst. 43. in Exodum intelligit illud Exodi 12. Celebrabitis hunc diem solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno, hoc est, cultu, cui nullum vobis præfigitur terminum: neque enim vel generationes filiorum Israël, vel militans Ecclesia, duraturæ erant in æternum, vt filij Israël absque vilo omnino sipe diem illum in generationibus suis essent celebraturi. Sumitur etiam interdum aeternitas, vt comprehendit æuum, imò & sæculum, hoc est, periodum ac durationem cuiusque rei. Ita sumitur à Dionysio 5. cap. de diuinis nominibus, & ab Anselmo Prologion 20. cap. & ita docuit D. Thomas articulo precedente ad secundum solere etiam vsurpari.

Quarta conclusio. Aeternum dicitur in scripturis, quod longa est duratione.

Circa secundam partem secundæ conclusionis sciendum est, Augustinum Eugubinum in libro de spiritualibus & inuisibilibus creaturis, in eum incidisse errorem, vt crederet, angelos & orbem cæli Empyreici ex aeternitate fuisse creatos, quod nititur probare. Primum, ex illo ad Titum 1. In spem vitæ æternæ, quam promisi, qui nõ mentitur Deus, ante tempora secularia. Si enim, inquit, ante secula promissit: ergo alicui alteri id promissit: eiusdem namque ad seipsum non est promissio: ergo angeli fuerunt ante secula, ac proinde ex aeternitate, quibus talis promissio facta fuit. Secundo, ex illo 1. ad Timotheum 6. Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: ait enim lucem hanc non aliud esse posse, quam cælum Empyreum ex aeternitate conditum.

Error Eugubini circa angelos & cælum Empyreum. Eum probat primo.

Ad primum nihilominus dicendum est, Diuum Paulum per tempora secularia intellexisse, tempora plurimum sæculorum: sæculum autem est periodus durationis cuiusque rei, vt ex Aristotele 1. de cælo docuit D. Thomas articulo precedente in responsione ad secundum. Vnde sensus est, promiserat (Patribus videlicet veteris Testamenti) ante multa secula, seu periodos durationis ac vitæ multorum hominum. Alij interpretantur, promiserat, id est, statuerat in semetipso ante tempora secularia, id est, ex aeternitate. Alij aliter interpretantur: sed prima expositio magis placet.

Secundo. Ad primum.

Ad primum nihilominus dicendum est, Diuum Paulum per tempora secularia intellexisse, tempora plurimum sæculorum: sæculum autem est periodus durationis cuiusque rei, vt ex Aristotele 1. de cælo docuit D. Thomas articulo precedente in responsione ad secundum. Vnde sensus est, promiserat (Patribus videlicet veteris Testamenti) ante multa secula, seu periodos durationis ac vitæ multorum hominum. Alij interpretantur, promiserat, id est, statuerat in semetipso ante tempora secularia, id est, ex aeternitate. Alij aliter interpretantur: sed prima expositio magis placet.

Ad

Ad secundum. Ad secundam dicendum est, nomine lucis intelligi ipsam Deum, qui est lux vera. Unde filius dicitur esse *lumen de lumine*. Etenim sicut Deus dicitur habitare immortalitatem, quæ non est res diuersa ab ipso fere Deo: ita dicitur habitare lucem, quæ ab eo res distincta non est. Vtrum autem sic fidei contraria sententia Græcorum asserentium, angelos ante res corporeas creatos fuisse, dicemus q. 61. ubi id disputat D. Thomas.

ARTICVLVS IV.

Virum æternitas differat à tempore.

DOCET potissimum discrimen inter æternitatem & tempus esse, quòd æternitas sit tota simul: tempus verò minime. Reliqua quæ hoc loco dici poterant facillè intelliguntur, tum ex dictis articulo 1. & 4. Physicorum: tum ex iis, quæ articulo sequente dicemus.

ARTICVLVS V.

Virum in æuo Angelorum cernatur prius & posterius.

DISPUTATIO I.

Etiam unde dicitur de uocabulo illius acceptione.
AEVVM Græcè *αἰών* dicitur, videturque uocabulum latinum deductum ex Græco, *ω*, mutato in duplex u. alterum consonans, & alterum uocale. Prima sua significatione periodum longam temporis, idemque quod sæculum significat, ut ex autoribus profanis constat. Unde & coæuus, & grandæuus aliquis dicitur. Eldræ etiam 3. cap. 2. habetur. *Civitas illa ab æuo est regibus resistens*, & cap. 4. *Maiesitas & potestas æuorum est apud te Domine*. Translatum uerò est ad significandam æternitatem. Ecclesiastici 18. *Numerus dierum hominum centum anni, quasi gutta aque maris deputati sunt. & sicut calculus arenae sic exigui anni in die eius*. Doctores uerò, ut ab æternitate & tempore distinguerent durationem rerum, quæ corruptioni obnoxia non sunt, eaque de causa finem non habent ad eam significandam usurparunt uocabulum æui. Atque in hac significatione sumitur in proposito: quæ usurpatio non solum Scholasticorum est, sed etiam Augustini libro 83. quæstionum q. 72. ubi de æuo tamquam de re ab æternitate distincta loquens, ait: *Inter quòd est tempus hoc dicitur, quòd illud stabile est, tempus autem mutabile*. eodemque modo ab aliis Patribus accipi solet.

D. Bonavent. sententia.
 Quod primo loco in hoc articulo disputandum occurrit, est: utrum in æuo detur prius & posterius, D. Bonaventura in 2. d. 2. q. 3. partem affirmantem amplectitur, dicens æuum, quòd ad successionem attinet, medium locum tenere inter æternitatem & tempus. *Æternitas namque neque in se, neque in esse diuino, cuius est duratio, successionem ullam, priusue ac posterius habet, sed est tota simul*. Tempus autem tam secundum se, quam ratione motus, cuius est duratio, successionem habet: *Æuum uerò in se quidem, quæ duratio quædam est, successionem habet, priusque ac posterius: esse tamen angeli, cuius est duratio, nullam successionem habet, sed est totum simul: quod hac similitudine explanat: ut enim, inquit, in continuo egressu riui ex fonte, non solum egressus ipse continuus est, sed etiam aqua que*

A egressus semper est alia, atque alia: at uerò in egressu radij luminis à corpore lucido, quamdiu res illustrata est in eadem distantia, egressus quidem atque inflexus corporis lucidi continuus est: radij uerò luminis, qui egressus semper est idem, ita quòd influxus, post primam irradiationem non est aliud, quam communicatio & conseruatio eiusdem prorsus luminis: quòd primo à corpore lucente emanauit: ita in continuo egressu motus à causa effectrice, continuo egressus alia atque alia pars motus, quæ alia atque alia parte temporis durat: at uerò in egressu angeli à Deo, à quo tam ut fiat, quam ut conseruetur perpetuo pendet, influxus atque actio diuina, quæ illum conseruat, est successiua: esse tamen, quòd illi perpetuo ea actione tribuit, est idem omnino ac totum simul. Quare cum duratio angeli per horam sequentem conseruetur influxum successiuum, quo Deus successiue conseruat idem omnino esse illius: sit, ut duratio angeli per horam sequentem nondum sit, ac proinde sit diuersa ab ea qua modo durat, idcirco in duratione angelus detur successio, sicut in conseruatione datur: non uerò in esse angeli, cuius est duratio. Hanc eandem sententiam secutus fuit Varro, ut refert Capreolus in 2. dist. 2. q. 2. in arg. contra quintam conclusionem. Eandem defendit Scotus, ut probabilem, ibidem qu. 1. tamen propendere uideatur in partem oppositam, quam etiam defendit.

C Sententia horum Doctõrum suaderi potest. Primo, quoniam fieri nequit, ut idem simul sit in actu, & in potentia comparatione eiusdem forme indiuisibilis: sed angelus nunc est in potentia ut durat cras: quandoquidem potest nihilum redigi ante diem crastinum, eaque de causa non durare cras: est uerò in actu durationis, quam nunc habet: ergo duratio, qua durabit cras, non est eadem cum ea, qua nunc durat, quasi utraque sit una indiuisibilis carens partibus: in duratione ergo angeli datur successio.

D Secundo, ad pleniorẽ intelligentiam huius rei licet argumẽtari. Actio, qua Deus sine intermissione cõfert esse angelo, eunquẽ conseruat, habet partes, ita scilicet, ut alia parte actionis conseruet eum per primum diem, & alia per secundum: ergo esse quòd ei cõfert, est aliud, atque aliud, ac proinde duratio talis esse erit alia atque alia. Consequentiã patet, quia impossibile est esse partes in actione, quin dentur etiam partes in forma per actionem acquisita, quæ partibus actionis respondeant. Antecedens uerò probatur: tum quòd actio illa non fiat in instanti, sed in tempore, ac proinde sit continua & diuisibilis in partes ad diuisionem temporis: tum etiã quia posita tota actione, ponitur omnino effectus: cum actione autem primi diei stat, angelum secundo die non esse, ut patet, si in nihilum redigatur post continuatam actionem toto primo die: ergo actio primi diei non est tota actio, qua Deus cõfert esse angelo duobus continuis diebus, sed pars dumtaxat illius totius actionis.

E Tertiò, duratio angeli est infinita à parte posteriori: si ergo tota sit simul, dabitur aliquid creatum infinitum actu, quòd fieri nequit. Confirmatur hæc ratio, quoniam angelus per suam durationem potest coexistere infinito tempori à parte posteriori: si ergo illa est tota simul, sequitur esse actu infinitam. Consequentiã patet, quia quemadmodum id, quòd potest simul coexistere infinito spatio, est infinitum per immensitatem: ita duratio tota simul, quæ potest coexistere infinito tempori, erit actu infinita.

F Quartò, in eo, quòd habet suum esse atque durationem simul, idem est esse, fuisse, atque futurum esse:

Probatur primo.

Secundo.

Tertiò.

Confirmatur.

Quartò.

esse: sed implicat contradictionem angelum, qui fuit, non fuisse: si ergo in eodem angelo idem est fuisse, atque futurum esse, implicabit contradictionem angelum non fore, quod tamen est absurdum, pugnatque cum Dei omnipotentia, quae potest eum redigere in nihilum.

Quintò.

Quintò, si duratio angeli esset tota simul sine ratione prioris & posterioris, una duratio angeli non esset maior, quam alia: si ergo Deus crearet hodie unum angelum, angeli creati in principio mundi non essent maioris durationis, aut priores duratione angelo hodie creato: quod tam est absurdum.

Sextò.

Sextò, creet Deus duos angelos in primo instanti huius horae, & alterum eorum redigat in nihilum in fine horae, simulque producat alium, qui durer cum angelo remanente per aliam horam: tunc duratio angeli in nihilum redacti, fuit prior duratio angeli creati in secunda hora, cum una duratio fuerit post aliam: sed duratio angeli conservati per duas horas, fuit in prima hora simul cum duratio angeli in nihilum redacti: ergo duratio illa fuit etiam prior duratio angeli creati in secunda hora. Patet consequentia, quia si duae durationes sunt simul, & una earum est prior, quam quaedam tertia, duratio alia erit etiam prior, quam eadem tertia: cum ergo idem angelus duraverit etiam simul in secunda hora cum angelo creato in secunda hora: fit, ut in duratione angeli conservati per duas horas detur aliquid secundum quod duravit prius, quam angelus creatus in secunda hora, & aliquid aliud secundum quod duravit simul cum illo: idem namque secundum idem non potest esse prius & simul comparatione eiusdem: quare in duratione angeli conservati necessarium successio partium admittenda erit.

Septimò.

Septimò, quod deficit à duratione, quam potest habere, non habet totam suam durationem simul: quandoquidem potuit plus durare: sed angelus per subtractionem divini influxus deficere potest à duratione: ergo non habet totam durationem simul.

Octavò.

Octavò, sublato omni tempore, & omni comparatione temporis tam veri quam imaginarij, potuit unus angelus esse innocens, & postea peccare: ergo sublato omni tempore datur in ipsa duratione angeli prius & posterius, in quibus possit esse prius iustus, & postea peccator, ac proinde in duratione angeli datur successio.

Nonò.

Nonò, si angelus duraret per horam, & in nihilum verteretur, iterumque post aliam horam produceretur, duratio angeli prima & tertia hora, esset successiva: quandoquidem esset interrupta per horam intermediam, in qua non durasset, duratioque in prima hora esset prior duratione eiusdem angeli in tertia hora: ergo si continuè duraret per tres horas, esset etiam successiva in duabus horis extremis.

Sunt praeterea pro hac sententia testimonia sanctorum Patrum. Augustinus enim in confessionum cap. 14. ait, *Præsens, si semper esset præsens, neque in præteritum transiret, iam non esset tempus, sed aeternitas: quo loco aperte innuit, in sola aeternitate non dari successivam præsentis, præteriti & futuri: datur ergo in ævo. Gregorius 27. moralium cap. 3. loquens de angelis dicit, *In eis initium cernimus, cum mentem retrò reuocamus: Deus non recipit ex quo, neque quousque. Anselmus etiam Profologion 20. capite, loquens cum Deo ait: An hoc quoque modo transis omnia etiam aeterna, quia tua, & illorum aeternitas tota tibi præsens est, cum illa nondum habeant de sua aeternitate quod venturum est, sicut iam non habent quod præteritum est?* Hieronymus quoque ad Marcellam,*

A in omni, inquit, creatura differt præteritum & futurum: quia solus Deus est, qui non nouit fuisse, neque futurum esse: in duratione igitur Angeli datur fuisse, atque futurum esse.

Contraria sententia, æuum nempe durationem esse indiuisibilem, ac totam simul, est D. Thomæ hoc loco, & quodlibeto 10. artic. 4. ac alibi, Caietani hoc loco, Henrici quodlibeto 5. q. 13. Capreoli in 2. d. 2. qu. 2. conclusionem 5. Durandi ibidem q. 3. Richardi etiam artic. 1. quæst. 3. in eamque inclinatur Scotus magis, quam in oppositam, eadem d. q. 1. atque ut communior & longè probabilior est nobis amplectenda.

B Probari autem potest. Primò, quoniam ut hoc loco argumentatur Diuus Thomas, prius & posterius, successio atque innovatio in duratione proueniunt ex successione, innovatione, ac prioritate & posterioritate in eo, unde proximè resultat, & cuius proximè est duratio: ex eo namque in tempore hæc omnia reperiuntur, quia prius reperiuntur in motu, ex quo tempus resultat, & cuius proximè est duratio, ut Aristoteles 4. Physicorum capite 12. est autor: sed in esse angeli, unde resultat æuum, & cuius proximè est duratio, non cernitur prius & posterius, successio ac innovatio: ergo neque in ævo ipso.

C Secundò ita argumentatur Caietanus, esse angeli est indiuisibile: ergo etiam æuum; quod illius est duratio atque mensura. Consequentia patet, quoniam mensura, ut Aristoteles ait 10. Metaphysicorum textu 2. metiendo rem, quam metitur, notam reddit: diuisibile autè, ut proprie metiri nequit rem indiuisibilem, ita neque illam notam facere potest: quantitas quippe specierum in sacramento altaris, neque metitur, neque notam facit quantitatem Christi, quæ sub illis est: eò quod Christus sit sub illis indiuisibiliter.

D Tertiò ita argumentatur, sicut in hora sequenti duratio angeli consequitur esse, quod angelus influxu, & cõseruatione diuina tunc recipiet: ita potentia angeli, v. g. intellectus, & voluntas, consequuntur idem esse, quod tunc recipiet: ut enim si cesset modò ea actio non erit duratio angeli per horam sequentè, ita neque supersubstantes erunt ipsius potentia: sed hoc non obstante, potentia consequuntur esse angeli in hora sequenti eadè numero, imò eadè profus, quæ antè erant: ergo duratio consequetur etiam eadè numero, atque eadè profus quæ antè erat. Confirmatur hæc ratio, quoniam sicut duratio angeli per horam sequentem pendet ex cõseruatione & continuatione actionis, qua Deus cõfert esse angelo: ita ipsummet esse angeli pendet ex cõseruatione & cõseruatione eiusdem actionis: cessante namque ea actione, ut cessat duratio angeli, ita cessat esse angeli: sed hoc non obstante, angelus per illam actionem recipit in hora sequenti idem esse cum eo, quod modò recipit, ut fatentur auctores contrariæ opinionis: ergo recipere etiam poterit eandem durationem.

E Quartò, Actio ipsa, qua Deus confert esse & cõseruat angelum per lögum tempus, est una numero indiuisibilis carens partibus & tota simul: ergo duratio angeli per idem tempus, quæ consequitur eandè actionem, erit etiam una numero indiuisibilis carens partibus & tota simul, sicut est ipsummet esse angeli, quod per eam recipitur. Consequentia videtur nota: si namque in duratione angeli esset ponenda successio, maximè propter successivam actionis, qua Deus confert illi esse alio, atque alio tempore. Antecedens verò probatur, quoniam

Æuum durationis est indiuisibile & tota simul.

quoniam cum actio sit productio termini, sintque una & eadem res, solumque formaliter distinguantur, fingi nequeunt partes, atque successio in actione, quin etiam detur in ipso actionis termino: cum ergo in esse angeli per longum tempus non dentur partes, aut successio: fit, ut neque detur in ipsa actione, sed potius per influxum eiusdem indivisibilis actionis, qua primò contulit illi esse, cum conferretur, illique conferat illud idem esse toto decursu temporis, quod primò illi contulit, idque eo ipso, quod ab indivisibili influxu & actione, qua primò cepit illi conferre esse, non desitit, nec eam suspendat.

Quintò, Accidens absolutum non definit esse, nisi vel per desitionem subiecti, vel per subtractionem influxus causae conservantis, vel per actionem contrariam: duratio verò augeri est accidens absolutum, & neque subiectum definit, neque influxus causae conservantis, quin potius eadem numero actio indivisibilis, qua primò ei esse collatum est, perseverat, ut proximè probatum est, neque est actio contraria, qua destruitur aut de finat esse: ergo in toto decursu temporis neque fluat, neque desinet, sed eadem prorsus perseverabit. Confirmatur, quia si desineret, haec alia pars produceretur, aut coproduceretur, alia actione, aut alia parte actionis ab ea, qua prior pars producebatur, aut producebatur: accidens enim absolutum propterea non refultat, nisi facta variatione aliqua in subiecto, quoniam opus est aliqua actione, qua vel producat, vel producat in eo subiecto: sed non datur alia actio, aut pars actionis, ab ea, quae antea erat, ut probatum est: ergo neque datur in subiecto alia duratio, aut pars durationis ab ea, quae antea erat. Praeterea Plato in Timaeo ait fuisse, & fore, temporis generata sunt propria, non autem: cui quippe mansio perpetua & immutabilis. Aug. etiam lib. 83. Questionum, quaest. 72. inter aeternum, inquit, & tempus hoc distat, quod aeternum stabile est, tempus autem mutabile.

*Haec pro-
pria senten-
tia expressit.*

Ut haec sententia plenius intelligatur, meliusque dissolvantur argumenta in confirmationem contrariae proposita, notandum est. Quod quemadmodum sol eadem prorsus luce, qua lucet in se ipso modo, luxit heri, & lucebit cras: attamen quod luceat per eam modò, pendet ex eo, quod conservetur modò, tum à substantia solis, à qua fluit, & in qua, ut in proprio subiecto inhaeret, tum à Deo conservante substantiam solis, atque ipsamet lucem per concursum uniuersalem, & quod luxerit heri, pependit ex eo, quod eadem causa cōseruaerint eamdem lucem in sole heri: & quod debeat lucere cras, pendet ex eo, quod eandem cras conservare debent: ita angelus eadem prorsus duratione, qua durat nunc in se ipso, duravit heri, & durabit cras, atque in aeternum: attamen quod per eam duret modò, pendet ex eo, quod esse ipsius, atque duratio conservetur nunc à Deo: quod duraverit heri, ex eo, quod heri conservata fuerint: quod duret cras, atque in aeternum pendet ex eo, quod cras, & in aeternum conservari debeant. Ut enim angelus indifferens est de se, ut coexistat huic vel illi parti temporis: quod verò coexistat huic potius, quam alij, habet ex eo, quod creatur & conservetur à Deo potius in hac parte temporis, quam in alia: ita duratio ipsius ex se indifferens est, ut sit duratio angeli in hac, vel in illa parte temporis: quod verò per eam angelus duret potius in hac parte temporis, quam in alia, habet ex eo, quod ad productionem & conservationem angeli illa

A comproducat & conservetur potius in hac parte temporis, quam in alia. Quare sicut sol in primo instanti, quo cōditus est, accepit totam lucem, qua ab eo instanti vsque ad instans praesens splendet, atque splendet in aeternum, si nihil ei luminis in aeternum divina potentia angeatur: attamen quod per eam tota ea duratione splendet, habet ex eo, quod tota ea, modo paulò antè explicatò, conservetur: ita angelus in instanti, quo creatus est, accepit totam atque indivisibilem durationem, qua duravit à principio mundi, & perdurabit in aeternum: attamen, quod duret per eam toto eo tempore: vero, vel imaginario, & quod per eam eidem tempore coexistat, habet ex conservatione qua à Deo toto eo tempore conservatur. Ad hunc ergo sensum dicimus durationem angeli esse totam simul, quod non alia atque alia duratione, aut alia atque alia parte eiusdem durationis, perdurabit angelus in aeternum, sed eadem prorsus indivisibili, qua modò duret, dependenter tamen à libera conservatione divina pro tempore futuro.

Ex his licet intelligere, tum convenientiam quandam, tum etiam latum quoddam discrimen, maximeque in proposito inter aeternum & aeternitatem, observandum. Convenientia est, quae quemadmodum aeternitas successivè habet relationem simul existentiae cum alia atque alia parte temporis (quam coexistentia divina addit supra existentiam, ut articulo 1. disputatione 2. explicatum est) ratione cuius relationis de Deo verè dicimus, fuisse, esse, & fore, id est, coexistisse cum tempore praeterito, coexistere cum tempore praesente, habiturumque coexistentiam cum tempore futuro: ita aeternitas successivè habet relationem simul existentiae cum tempore, ratione cuius dicimus, Angelum fuisse, id est, habuisse coexistentiam cum tempore praeterito: & esse, id est, habere coexistentiam cum tempore praesenti: & futurum esse, id est, habiturum coexistentiam cum tempore futuro: quoniam verò antequàm fieret, eam non habuit, eò quod tunc nondum haberet existentiam & durationem, falsum est dicere, Angelum fuisse, antequàm crearetur.

*Convenientia
inter aeternum
& aeternitatem.*

Discrimen verò est, quod aeternitas ex se ac necessariò habet esse simul, coexistere cum omni tempore, etià possibili imaginario, idque tum propter independentiam aeternitatis ab alio: tum vel maxime propter suam infinitam perfectionem, qua tamquam fons & origo omnis alterius durationis, quam habet eminenter, vnitè in se continet latitudinem durationum infinitam, ut articulo 1. disputatione 4. explicatum est, qua omne tempus complectitur. At verò aeternitas, cum sit duratio pendens à productione, & conservatione divina, neque in se, eo modo quo aeternitas eminenter continet tempus, non habet esse simul, coexistere cum tempore, nisi ex productione & conservatione divina, qua tali vel tali tempore produciatur & conservatur: neque habet coexistere cum maiori vel minori tempore, nisi ex continuatione conservationis per maius vel minus tempus: quare de se non habet latitudinem durationum, sed habet quod duret tanto vel tanto tempore, propterea quod non desinat esse, sed continuatur conservatio ipsius toto eo tempore. Quod fit, ut ex eo quod subsistit aeternitate Deo suum influxum, Angelus desinat esse, provenire possit, quod non coexistat cum tempore futuro, atque adeò quod non sit tempore futuro. Non ergo ad hunc sensum habet modò, Angelus totam durationem, qua duraturus est in aeternum, quasi illa vnitè habeat modò latitudinem durationum infinitam

Huius ab aeternitate discrimen.

nitam in futurum, ac sit in se infinita: sed ad hunc sensum, quod per nihil durationis superadditum durabit in aeternum, sed per eam solum quā modō habet, conseruatam tamen in aeternum, quod tempore non conuenit: indiget namque nouis partibus durationis superadditis, ut diutius duret. Ratio autem quare tempus requirat nouas partes, ut duret diutius: duratio uero Angeli ut duret, ac coexistat cum maiore vel minore tempore, eas non requirat, est: quoniam tempus ratione motus est suapte natura duratio successiua: duratio uero Angeli ratione esse Angeli permanentis, est suapte natura duratio permanentis.

Ad primum argumentum contrariae opinionis.

Ad primum ergo argumentum contrariae opinionis neganda est maior. Sicut enim nullum est incommodum, quod aliquid diuersis temporibus sit in actu, & in potentia comparatione eiusdem formae: ita nullum est absurdum, quod aliquid simul sit in actu & in potentia comparatione eiusdem formae. Quae diuersa tempora relata. Etenim si ego integra aliqua hora immotus sedeam, utique eadem numero sessione omnino inuariata sededo tota hora, & tamen in quolibet instanti simul ero in actu sessionis comparatione eiusdem instantis, & in potentia ad sedendum & non sedendum comparatione aliorum sequentium: quippe cum in potestate mea sit surgere, vel continuare sessionem. Quo loco sciendum est, argumentum illud eodem modo posse confici in esse Angeli, quod autores contrariae opinionis admittunt esse indiuisibile, ac totum simul, idemque profus toto tempore: quare sicut in esse Angeli non concludit esse aliud ac aliud alio atque alio tempore, ita nec in duratione Angeli quicquam concludet.

Ad secundum.

Ad secundum negandum est antecedens, ut ex dictis patet. Ad primam probationem dicendum est, esse temporalem quo ad durationem, eō quod duret per tempus: esse tamen momentaneam, qua ratione in quocunque instanti illius temporis, & est tota, & per eam terminus productus accipit totū suum esse: unde quando inferitur, ergo est continua & diuisibilis in partes ad diuisionem temporis, neganda est consequentia. Ut enim ex eo, quod humanus animus sit in corpore quanto & continuo, non sequitur, quod sit quantus & diuisibilis in partes ad diuisionem corporis, eō quod in se sit indiuisibilis, totusque in toto, & totus in qualibet parte corporis: ita cum actio, de qua est sermo, in se sit indiuisibilis, totaque coexistat cum toto tempore, & tota cum singulis illius partibus, non sequetur esse quantam, aut diuisibilem ex eo, quod duret per tempus. Ad secundam probationem dicendum est, posita tota actione, poni omnino effectum, quo ad rem productam: neque enim ex eo, quod actio illa duret per secundum diem, plus Angeli producit, quam sit primo die productum. Quare concessa minore, neganda est consequentia. Posset etiam responderi, posita tota actione, poni omnino effectum: si tota actio ponatur omnino: unde si actio ponatur durans, & conseruata per aliquot dies, Angelus per eam productus ponetur etiam durans & conseruatus per totidem eisdemque dies: qualis enim fuerit modus in actione comparatione temporis, cum quo tam ipsa quam effectus dicitur coexistere, talis etiam erit in effectu, collatione facta cum eodem tempore.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum est, durationem Angeli esse infinitam ex parte posteriori negatiue, quia scilicet numquam desinet in infinitum, sed perpetuo relatione coexistentiae cum quocumque tem-

pore habebit: non uero esse infinitam positue, quasi in se habeat latitudinem duratiuam. Ut enim albedo spatio centum annorum permanens non est maior secundum se, quam si esset vnus tantum diei quo ad durationem, cum tamen habeat coexistentiam cum tempore centū annorum, quam non habet albedo vnus diei: ita duratio Angeli in aeternum permanens non est maior secundum se, quam si tantum per diem permaneat, sed solum vi conseruationis diuinae habet coexistentiam cum tempore infinito, quā non haberet, si tantum per diem conseruaretur. Quia ergo auum non durat alia atque alia parte, sed perseuerat totum ac indiuisibile, planē ex eo, quod ponatur futurum in aeternum totum simul, non sequitur esse infinitum, vel sequeretur tempus futurum infinitum, si in aeternum duraret, eō quod alia atque alia parte, priorem posteriore subsequente, perseueraret.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem neganda est consequentia. Ad probationem uero dicendum est, in duratione Angeli non esse uirtutem ad coexistendum simul cum infinita duratione & latitudine temporis, sed ad coexistendum successiue, ut successiue fuerit tempus. Ad correspondendum namque simul infinitae latitudini habenti partes extra partes, necessaria est uirtus & essentia infinita: non uero ad correspondendum successiue: Angelus enim esse potest successiue in spatio infinito, cum tamen habeat essentiam & uirtutem finitam.

Ad quartum.

Ad quartum neganda est maior: licet enim per idem esse, & per eandem mutationem in se ipso, sit, fuerit, & futurus sit: at tamen fuisse, praeter durationem, dicit simul existentiam cum tempore praeterito: esse uero cum praesente: & fore, cum tempore futuro: quia ergo repugnat modō id, quod habuit simul existentiam cum tempore praeterito, eam non habuisse: non uero repugnat id, quod ex libera uoluntate Dei eam adhuc debet habere, re ipsa eam non habere. Deo ante illud tempus talem rem in nihilum redigente: planē repugnat Angelum, qui fuit, non fuisse: non uero eam, qui futurus est non fore, esto per eandem profus durationem, qua fuit, sit futurus. Deo eam conseruante.

Ad quintum.

Ad quintum dicendum est, vnam durationem Angeli non esse maiorem alia, si secundum se ipsas spectentur: quippe cum indiuisibiles sint in se: vnum tamen Angelum permanere diutius, quam alium, collatione facta cum tempore uero vel imaginario, cum quo talis duratio coexistit: ille namque Angelus diutius durat, qui habet coexistentiam, siue esse, simul cum longiori tempore: coexistentiam uero cum longiori tempore ex eo prouenit, quod tam ipse Angelus, quam eius duratio longiori tempore à Deo conseruantur. Ad argumentum ergo in forma, neganda esset consequentia, si sit sermo de maiori duratione collatione facta cum tempore.

Ad sextum.

Sextum argumentum, si aliquid probaret, probaret etiam in aeternitate diuina, qua coexistit cum illis duobus Angelis, dari prius & posterius: quare ut in aeternitate nihil concludit, ita neque in aeo. Unde admissa hypothese, dicendum est, durationem angelj in nihilum redacti esse priorem duratione angelj creati in secunda hora, ratione tamen temporis atque collatione facta cum tempore, cum quo coexistunt: quia enim vna duratio coexistit cum prima hora dumtaxat, & altera cum secunda, vna est prior quam alia: quare argumentum solum probat, durationem Angeli durantis in vtraque hora, ut durat in prima, esse priorem duratione Angeli.

Angeli creati in secunda hora: vt verò durat in secunda, esse simul cum illa: vtrumque tamen verum est ratione temporum, cum quibus coexistunt, & in quibus conseruatur, atque collatione facta cum eodem tempore: nullum autem est absurdum, quod aliquod indiuisibile, cuiusmodi est Angelus, coexistens cum duabus horis, & cum singulis partibus ipsarum, vt coexistit cum prima hora: vt verò coexistit cum secunda, sit simul cum illo: quemadmodum non est incommodum, quod ipsi summet, vt coexistit cum prima hora, sit prius se ipso, vt coexistit cum secunda, si tamen cum tempore conferatur: eò quòd prius coexistit cum prima hora, quam cum secunda.

Ad septimum.
Ad septimum neganda est maior, si cesset ab eadem numero duratione habenda in alio tempore, vt de Angelo dicimus: & ad probationem illam in oppositum: potuit diutius durare, ergo non habet totam durationem simul: concesso antecedente, si cum tempore fiat comparatio, ita vt sit sensus, quòd potuerit durare per longius tempus, neganda est consequentia: quia per conseruationem eiusdem prorsus durationis, quam modò habet, duraret per longius tempus, cum quo coexisteret: vnde per solam subtractionem conseruationis durationis, quam modò habet, desinit durare per longius tempus: non verò ex eo, quòd impediatur à suscipienda noua parte durationis, ad quam sit in potentia.

Ad octauum.
Ad octauum negandum est antecedens: quoniam nisi Angelus duret, & conseruetur per tempus verum aut imaginarium, non potest esse bonus & malus: cum enim non possit esse simul bonus & malus, necessarium planè est, vt id habeat diuersorum temporis punctorum comparatione. Quemadmodum enim Deus (quicquid alij dicant) non potest producere Angelum, nisi eum alicubi producat, hoc est, in aliquo puncto, aut parte spaciij veri, vel imaginarij: ita neque potest eum producere, nisi coexistentem cum aliquo momento vel parte temporis veri, vel imaginarij: in ipso igitur aeuo, atque duratione Angeli, vt coexistit, ac correspondet vni puncto, aut parti temporis, potest esse prius bonus, & vt coexistit & correspondet alteri, potest esse postea malus.

Ad nonum.
Ad nonum dicendum est, si eum Angelum reproducat Deus cum eadem prorsus duratione quam antea habebat, non fore successiorem durationum in prima & tertia hora: sed eandem prorsus in alia, atque alia hora temporis successiui, sine coexistentia, aut simul existentia, cum tempore intermedio: si verò eum reproducat cum alia numero duratione (quod, si libuerit, facere poterit) concesso antecedente, neganda est consequentia: quia si per tres horas sine intermissione duraret, duraret eadem prorsus duratione.

Ad testimonium.
Ad testimonium Augustini dicendum est, illud intelligendum esse de aeternitate, vt tam diuinam, quam participatam, quale est aeuum, complectitur: solum enim nititur Augustinus ostendere, tempus esse successiuum. Dictum quoque Gregorij verum esse collatione facta cum tempore: quo pacto in Angelis reperimus initium, in Deo verò minime. Anselmum verò ideò asserere Angelum nondum habere de sua aeternitate quod futurum est, quia vt in posterum permaneat, opus est, vt tunc ei conferatur duratio, quae nondum pro illo temporis puncto ei conferatur, potestque non conferri Deo subtrahente influxum, vt explicatum est: non verò quòd putet, eum non debere existere tunc per eandem durationem, qua modò existit, si in posterum conseruetur. Ideo etiam

Molina in D. Thom.

A dicit Angelum iam non habere de sua aeternitate, quod praeteritum est, quia licet modò habeat eandem durationem, quam antea habebat, modò non confertur ei pro tempore praeterito, sed pro hoc praesenti: vnde si antea non esset ei collata, sed tantum conferretur in praesenti, vt re vera confertur, in nullo praeteriti temporis momento extitisset. Haec autem longè aliena sunt ab aeternitate diuina: ex modo enim existendi, quem nunc habet in seipsa, habet, vt ita coexistat cum omni tempore, vt dari tempus cum quo non coexistat, omnino repugnet: eo quòd complectatur omne tempus, & vnitè habeat latitudinem durationum infinitam. Ad testimonium illud ex D. Hieron. adductum solet responderi, id intelligendum esse, quòd ad aliquid, quia in omni re creata datur aliquid, de quo aliquando verum est dicere, fuit, & non est, & aliquid de quo aliquando verum est dicere, erit, & non est: vt de aliqua intellectioe Angeli verum est dicere, fuit, & non est, & de aliqua, erit, & non est: in Deo autem nihil est formaliter, quòd non sit aeternum. Posset etiam eodem modo exponi, quo D. Anselmum interpretati sumus.

DISPUTATIO II.

Vtrum praeter aeternitatem, aeuum, & tempus, dentur aliae durationes?

D iuus Thomas affirmat. Hoc enim loco in responsione ad primum, inferius q. 63. artic. 3. quodlibeto 2. artic. 5. & quodlibeto 10. articulo 9. asserit, plures operationes immanentes Angeli, vt plures intellectioes, quarum vna succedit alteri, durare tempore discreto: singulas verò durare instante temporis discreti. Cum enim intellectio aliqua Angeli, continuata, v.g. per horam nostri temporis, sit in se indiuisibilis, & tota simul, perinde atque substantia Angeli, habebit sanè in se ipsa durationem indiuisibilem, & totam simul, qua formaliter duret, vt habet substantia Angeli: huiusmodi autem duratio alterius rationis est à duratione substantia Angeli: eò quòd haec suapte natura destrui nequeat, sicut & ipsa substantia Angeli, cuius est duratio: illa verò suapte natura desinat esse vna cum intellectu, cuius est duratio. Quia ergo desinit esse, & secundum se est indiuisibilis, non immeritò appellatur duratio instantanea, licet coexistat cum tempore nostro. Quia etiam ex pluribus eiusmodi durationibus diuersarum operationum, quarum vna succedit alteri, coalescit vna quodammodo integra duratio, quae appellatur tempus discretum, in quo cernitur prius & posterius ac successio, effectum est, vt vnaquaeque eiusmodi durationum appellaretur instans temporis discreti, ad differentiam instantis nostri temporis, quod per se continuum est. Cum D. Thoma hac in parte consentiant Durandus in 2. d. 2. q. 4. Henricus quodlibeto 12. q. 8. Capreolus in 2. d. 2. q. 2. conclusione 3. & 5. Caietanus hic, & alij.

D. Thoma de tempore discreto sentit.

Hoc etiam loco in responsione ad 1. & art. 3. precedente 3. contra gentes c. 61. & in 4. d. 49. q. 1. art. 2. quaestiuicula 3. distinguit D. Thom. ab omnibus durationibus numeratis aeternitatem participatam, quae sit duratio visionis beatificae, tam hominum, quam angelorum. Quare autem constitui solet huiusmodi duratio distincta à reliquis, mox subiiciemus.

Aeternitas participata, quid ex sententia Diui Thomae.

Secus praeter aeternitatem, aeuum, & tempus, nullam admittit durationem.

Secus in 2. d. 2. q. 4. in ea est sententia, vt dicat nullam aliam durationem constituendam esse praeter aeternitatem, aeuum, & tempus. Et in 4. d. 49. q. 6.

H

q. 6. §. de secundo, affirmat, durationem visionis beatificæ non esse distinctam ab æuo. Argumentatur verò in confirmationem suæ sententiæ primò. Quoniam quæquamdiu durat, habent uniformem modum durandi, habent durationem eiusdem rationis, esto vnum duret diutius alio: sed cognitio Angeli, licet minus duret, quam substantia Angeli, habet eundem modum durandi cum illa: cum simul habeat totam suam durationem, non secus ac substantia Angeli: ergo habet durationem eiusdem rationis cum illa, ac proinde duratio ipsius est æuum, sicut duratio substantiæ Angeli.

Confirmatur.

Confirmatur hæc ratio, quoniam si Angelus esset crastina die in nihilum redigendus, adhuc duratio ipsius esset æuum: ergo quòd operatio Angeli desinat esse, non impedit, quominus duratio ipsius sit æuum.

Secundò, visio beatificæ Angeli habet eundem modum durandi cum substantia Angeli: eò quòd sicut substantia Angeli est tota simul, duraturaque est in æternum, ita etiam visio beatificæ hæc eadem conueniunt: sed visio beatificæ neque est magis perfecta, quam substantia Angeli, eò quòd sit accidens, neque est magis immutabilis, cum vtraque possit desinere esse per subtractionem influxus, quo conferatur, visioque tamquam accidens pendeat à substantia Angeli, & non è contrario: ergo visio beatificæ non durat aliqua excellentiori duratione, quæ dicatur æternitas, sed potius duratione eiusdem rationis cum duratione substantiæ Angeli, quam æuum appellamus.

Confirmatur.

Confirmatur ex Fulgentio de fide ad Petrum cap. 18. 3. tomò operum Augustini asserente, *durationem visionis beatificæ esse æuum.*

Postremò.

Quòd verò tempus discretum non sit ponendum, argumentatur: tum quòd sine vlla necessitate constituitur: tum etiam quòd intra horam nostri temporis possit vnus Angelus continuare plures cogitationes, & alius pauciores, & ita intra idem nostrum tempus essent plura tempora discreta, quorum vnum esset maius alio: imò dum est vnum instans tantum in voluntate Angeli, poterit in eodem Angelo esse tempus in intellectu, eò quòd dum persistit in vno actu voluntatis, possit habere successiuè plures actus intellectus. Plura alia similia argumenta asserit eò loco Scotus.

D. Thoma sententia de duratione substantiæ corruptibilis.

Est & alia controuersia hoc loco, vtrum scilicet substantiæ rei generationi & corruptioni obnoxia, quæ in se est ens permanentem & non successiuum, habeat durationem permanentem in se ipsa, qua formaliter duret, & quæ tota simul coexistat cum tempore, & cum singulis partibus temporis, in quo substantia illa existit: eo modo quo operatio Angeli, quæ in se est permanentem, habet durationem permanentem, D. Thoma hoc loco, & articulo precedente ad tertium asserit, eiusmodi substantiæ, tempore, vt mensura, definitur: non tamè explicat, vtrum in ea cernatur duratio aliqua permanentem, an non.

Scoti sententia.

Scotus verò in 2. d. 2. q. 4. affirmat, eam habere in se durationem permanentem eiusdem rationis cum æuo, ac proinde æuo durare, quod formaliter in ea existit. Durand. quoque ibidem q. 6. agnoscit in tali substantia durationem permanentem, qua formaliter duret: eam tamen appellat nunc temporis discreti: propterea quòd sicut substantiæ, cuius est duratio, succedit noua substantia, quæ generatur ex eadem materia, dum illa corrumpitur: ita durationi illi succedit necessariò noua duratio substantiæ, quæ generatur. Eandem durationem affirmat Henricus quodlibet 5. q. 13. atque, ratione illius substantiæ,

Henrici sententia.

A cuius est duratio, non tempore, sed æuo, aut modo quodam æui, veluti mensura definitur.

Pro explicatione harum omnium difficultatum statuenda sunt nonnullæ conclusiones. Prima sit. Præter æternitatem diuinam, & tempus, atque æuum tam Angelorum, quam aliarum rerum, quæ corruptioni suapte natura minimè obnoxia sunt, admittenda est in naturalibus operationibus immanentibus Angelorum duratio permanentem ab æuo & tempore specie distincta. Admittenda est etiam alia ab his omnibus specie distincta, in visione beatificæ tam hominibus, quam Angelorum. Ratio huius conclusionis hæc est, quoniam distinctio specifica durationum nõ solum ex vario modo durandi, sed etiam ex multis aliis capitibus colligenda est, ex quibus in aliis etiã rebus colligi solet: vt si res suapte natura corruptionis capax vel expers sit, si ordinis supernaturalis, aut naturalis: si naturæ spiritualis, materiæ omnino expertis, aut corporeæ: hæc enim omnia ad minimum exigunt distinctionem specificam in naturis, quibus conueniunt.

Æternitas ergo distinguitur à cæteris durationibus, quòd sit increata. Tempus autem distinguitur penes varium modum durandi, quòd suapte natura, ac per se sit successiuum: alia verò durationes vel sunt permanentes, vel successiuæ per accidens. Illud tamen sciendum est, cum in Angelis admittamus motum localem continuum, qui in ipsis sit subiectiue, vt inferius suo loco ostendetur, durationem successiuam talis motus suo modo esse tempus, specie tamen distinctam à tempore, quod resultat ex motu rerum corporearum: est enim res spiritualis: spiritualis autem natura specie distinguitur à corporea.

Æuum distinguitur ab instanti temporis discreti, seu à duratione, quæ operationibus naturalibus, atque immanentibus Angelorum cõuenit, eò quòd sit duratio quæ suapte natura desinere nequit, sicut neque ipsa substantia Angeli, cuius est duratio: duratio verò operationum Angeli suapte natura desinat esse, sicut & operationes ipsæ: quòd autem suapte natura corruptioni obnoxium non est, specie distinguitur ab eo, quòd suapte natura desinere potest. Distinguitur verò à duratione visionis beatificæ, quòd sit duratio naturalis: duratio verò visionis beatificæ sit supernaturalis, non secus ac visio ipsa: quod enim suapte natura ad ordinem rerum supernaturalium pertinet, specie distinguitur ab eo, quòd ad ordinem rerum naturalium spectat.

Æuum ergo ita potest describi. Est duratio rei create, tota simul, naturalis, & corruptioni suapte natura expers. Per particulam, rei create, excluditur æternitas: per sequentem, reiicuitur tempus: per particulam, naturalis, separatur à visionis beatificæ duratione: & per particulam suapte natura corruptionis expers, excluditur instans temporis discreti: & vnuersum excluduntur durationes rerum, quæ ex natura sua desinere possunt. Id quod æuo durat, appellatur æuiternum, seu res æterna. Cuiusmodi sunt substantia Angeli, animus humanus, substantia Cæli, & vt videtur materia prima, atque accidentia omnia necessaria horum omnium. Cum autem æuum substantiæ cæli sit quid corporeum: æuum verò Angelorum, atque humani animi res spiritualis, sit, vt specie inter se distinguantur: spirituale namque à corporeo specie distingui debet. Vtrum autem operatio Angeli, qua se ipsum cognoscit, æterna sit, nec ne, ex eo pendet, vtrum sit naturalis & necessaria, an verò libera, ita vt suapte natura desinere possit. Si namque ita necessaria sit, vt suapte natura, & non per accidens, desinere nequeat, æuiterna dicenda erit.

Prima conclusio.

Duratio ab æuo, & tempore specie distincta datur in operationibus immanentibus angelorum, & alia ab his specie distincta in visione beatificæ.

Duratio motus angelorum ipsa est spirituale, specie distincta à tempore corporeo.

Æui definitio.

Æuiternum quæ.

Æuum non vna species infima.

erit: sin minus instanti temporis discreti durare dicetur. Quid autem hac de re sentiendum sit, inferius, dum sermo erit de cognitione Angelorum, examinabitur.

Temporis discreti instanti quorum ratio sit duratio.

Instantis temporis discreti distinguitur à duratione visionis beatificæ: tunc quod sit duratio potens suapte natura cessare, in quo etiã ab ævo differat: tunc etiam quod sit duratio naturalis. Quod sit, ut durationes rerum supernaturalium, siue operationes sint, siue nõ sint, esto conueniant rebus, quæ desinere possint suapte natura, non pertineant ad instantis temporis discreti, sed ad aliam speciem durationis, ut paulò inferius dicemus. Sub instanti temporis discreti non solum comprehenduntur durationes operationum naturalium spiritualium, etiam humani animi, sed etiam habituum, ceterarumque qualitarum spiritualium, quæ & naturalis sunt, & desinere esse possunt suapte natura: cum pat. sit de omnibus ratio.

Temporis discreti quid.

Ut verò aliquid de tempore discretio dicamus, animaduertendũ est, illud non esse collectionem quarumcumque durationum, sed raliũ, quæ non sint simul, & quæ ita ordine quodã successiue fluũt, ut posterior semper priorem subsequatur. Cũ autem constet dari huiusmodi durationes, atque in collectione plurium earum cernatur successio, quæ in re aliquo modo cum tempore nostro conuenit, nomina quæ imponantur pro arbitratu, non est negandum dari tempus in hac significatione. Nõ est tamen vnũ per se, sed plurium rerum discretarum aggregatiõne, neque pertinet ad aliquam speciem quantitatis vt bene probat Scotus loco citato contra Henricum quodlibeto 12. q. 8. & quosdã alios.

Non est vnũ per se.

Duratio visionis beatificæ per accidens appellatur à D. Thoma aternitate participatiua.

Duratio visionis beatificæ ex eo distinguitur à ceteris, quod sit supernaturalis: appellatur quæ à D. Thoma peculiari nomine aternitas participatiua, non solum quod sit tota simul, in aternũque permaneat, quæ ratione æuum etiam Angelorum appellatur supra articulo 2. & 3. aternitatem participatiua, sed peculiari quadam alia ratione, nempe quod cum supremũ gradum inter omnia entia creata, etiam supernaturalia, obtineat, per eamque similiores Deo efficiantur quàm per quamcumque aliam rem; duratio ipsius magis accedit ad durationem diuinam, quàm quæuis aliarum rerum duratio. Ferratiensis 3. contra gentes, cap. 61. existimat sententiam D. Thomæ locis citatis esse, visionem nostram beatificam aternitate ipsa diuina veluti propria mensura desiniri, quæ formaliter est in Deo, atque in eadem sententiam inclinare videtur Capreolus in 4. d. 49. q. 1. ad argumenta contra secundam conclusionem. Quod tamen paulò antè diximus, amplectendum est, & est communis inter scriptores D. Thomæ sententia. Illud tamen aduertendum est, quæ ratione duratio visionis beatificæ, nec quod supernaturalis sit, distinguitur specie ab omnibus durationibus naturalibus: distingui etiam debere durationem gratiæ, aliarumque rerum supernaturalium: non sunt tamen imposta nomina ad significandas singulas durationes speciei distinctas, neque hæc sunt suisus persequenda.

Illud, antequam secundam conclusionem subiungam, admonebo. Possit Scotum dicere: quemadmodum quantitas cæli desinere esse nequit, nõ quidem ex se, sed ex natura subiecti, cui inest, & ob id est eiusdem speciei cum quantitate corporum inferiorum: ita quoque durationem substantiæ Angeli solum ex natura subiecti desinere esse non posse, non verò quantum est ex se, & ob id non esse speciei distinctam à duratione operationum Angelorum. At certè adhuc duratio substantiæ videretur

Molina in D. Thom.

A specie distingui à duratione accidentium: maxime si dicamus, duratione idem profus esse cum existentia rei, cuius est duratio, vt asserere videtur Scotus.

Secunda conclusio. Substantia rei generationi & corruptioni obnoxia, licet vt est subiectum motus & quietis per suum proprium motum & quietem tempore mensuretur, habet tamen in se ipsa durationem permanentem & totam simul, quæ coexistit cum toto tempore, quæ ratione motus & quietis mensuratur, & cum singulis partibus illius. Quæ hæc conclusio ostensa à nobis est 4. Physicorum, vbi plura de hac re diximus. Secundam verò partem ex eo mihi persuado cum Scoto, Durando, & Henrico, quod substantia illa, præcisè considerata à motu & quiete, verè durat in se ipsa, non secus ac cætera res permanentes, & non secus ac cælũ, quod præter durationem sui motus habet aliam permanentem secundum suam substantiã, quæ dicitur æuum: cum igitur duratio substantiæ consideratæ præcisè à motu & quiete, sit permanens & non successiua: sit, vt duratio illa permanens sit & tota simul.

Secunda conclusio. Substantia rei generationi & corruptioni obnoxia, licet vt est subiectum motus & quietis per suum proprium motum & quietem tempore mensuretur, habet tamen in se ipsa durationem permanentem & totam simul, quæ coexistit cum toto tempore, quæ ratione motus & quietis mensuratur, & cum singulis partibus illius. Quæ hæc conclusio ostensa à nobis est 4. Physicorum, vbi plura de hac re diximus. Secundam verò partem ex eo mihi persuado cum Scoto, Durando, & Henrico, quod substantia illa, præcisè considerata à motu & quiete, verè durat in se ipsa, non secus ac cætera res permanentes, & non secus ac cælũ, quod præter durationem sui motus habet aliam permanentem secundum suam substantiã, quæ dicitur æuum: cum igitur duratio substantiæ consideratæ præcisè à motu & quiete, sit permanens & non successiua: sit, vt duratio illa permanens sit & tota simul.

Quod si quis perat, vtum appellanda sit instantis temporis discreti, vt vult Durandus. Respondeo, si nomine instantis temporis discreti intelligatur sola duratio rei naturalis, quæ & desinere possit, & licet spiritualis sit: tunc cum duratio, de qua loquimur, corporea sit, & ab spirituali specie distincta, non esse ita appellanda. Si verò nomen sumatur latius, ita vt quemadmodum æuum comprehendit durationem corpoream cæli, instantis quoque temporis discreti comprehendat etiam durationes corporeas, tunc appellari poterit instantis temporis discreti: eo quod naturalis sit & permanens, ac desinere possit.

Tertia conclusio. Non solum substantia rei corruptioni obnoxia, sed etiam vniuersæ res aliæ corporeæ permanentes, habent suas durationes permanentes, vt lumen, actio, quæ lumen conferuatur: cognitio sensus durans, per tempus sine noua intentione: candor, & cætera res permanentes. Hæc patet, quoniam vnaquæque earum rerum verè durat in se ipsa: cum ergo sit res permanens & tota simul, durabit duratione permanente, & tota simul, sicut de aliis rebus permanentibus hætenus dictum est. De rebus quæ successiue sunt per accidens, dicendum est, eas durare etiam propriis durationibus per accidens successiuis.

Tertia conclusio. Accidentia corporea permanentia habent suas durationes permanentes.

Quod si quis perat, ad quodnam prædicamentum pertineant durationes omnes creatæ. Respondeo, si sint successiue, & continuæ per se, vt est tempus, pertinere ad prædicamentum quantitatis; cæteras verò pertinere ad prædicamentum quando. Quando enim non est aliud, quàm res durare in aliquo tempore, aut instanti vero vel imaginario, cum quo coexistunt: res vero, quæ non sunt successiue per se, suis propriis durationibus, quæ, saltem per se, quantæ non sunt, coexistunt cum tempore, in illõ; durare dicuntur. Qui diceret, durationem cuiusque rei non esse aliud, quàm existentiam eiusdem rei, existentiamque esse ens incompletum, reduci que ad prædicamentum rei, cuius est existentia, vt supra q. 3. art. 4. disput. 1. latè explicauimus, dicturus esset, durationes omnes reduci ad prædicamenta rerum, quarum sunt durationes, eumque ad prædicamentum substantiæ reduci: egrè tamè defendere posset, tempus esse speciem quantitatis à motu distinctam, vt Aristoteles affirmat, atque ex eo manifestè constat, quod habet distinctam quantitatem à motu, vt sup. artic. 1. disputat. 3. latè apertè, ni fallor, demonstratum est.

Accidentia per accidens successiua durationes habent per accidens successiua. Durationes creatæ si successiua sine per se, pertinent ad prædicamentum quantitatis. Cætera ad prædicamentum quando.

F

Duraciones permanentes rationem non habent mensuram.

Vltimum dubium in hac disputatione est, vtrum duraciones permanentes habeant rationem mensuram. Atque in primis, si non distinguatur ab existentia rerum, quarum sunt duraciones, planè non habent rationem mensuram earundem rerum: quia nõ possunt eas mensurare, nisi quoad existentiam: nihil autem est mensura sui ipsius. Deinde verò, esto ex natura rei distinguantur ab existentia rerum, quarum sunt duraciones, semper mihi visum fuit valde probabile cum Durando q. 6. supra citata, non habere propriè rationem mensuram: quoniam mensura, vt Arist. 10. Metaphysicæ textu 2. ait, *notam facit quantitatem*: huiusmodi autè duraciones, cum indiuisibiles sint, & totæ simul, nullam habent quantitatem: quare in se ipsis mensurari non possunt, neque apparet modus, quo quædam earum secundum se possint aliarum esse mensuræ. Quod verò coexistant cum maiori, vel minori tempore, quo pacto supra diximus vnã posse excedi ab alia collatione facta cum tempore, planè id non habent ex eo, quòd vna secundum se virtute sit maior quàm alia, aut continet vnitè maiorem latitudinem duratiuam, quàm alia, sed ex sola conseruatione, ex qua prouenit, quòd non desinant toto illo tempore, vt supra explicatum est: quare nõ nisi habita ratione temporis, potest vna dici maior, quàm alia, cum nimirum per longius tempus conseruatur. Quò fit, vt semper ad tempus reducatur latitudo duratiua ipsarum, neque aliter, quàm per tempus verum vel imaginarium, in quo conseruantur, intelligi possit, etiam ab ipsis Angelis, aut quanta fuerit duratio cuiusque aut quæ fuerit diuturnior. Cui verò magis placuerit communis ferè Doctorem sententia, nempe quòd rationem habeant mensuram, liberum erit id defendere cum Caietano articulo sequente, & Capreolo loco citato ad argumenta cõtra vltimam conclusionem.

Ad primum Scoti.

Ad primum ergo Scoti neganda est maior: quoniam ex multis aliis capitibus colligitur distinctio specifica, vt supra explicatum est.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem, concessio antecedente, neganda est consequentia: quoniam vna definitio naturalis est, supernaturalis verò altera, nempe supra naturam eius, quod definit, res autem iudicanda sunt ex eo, quod suapte natura habent.

Ad secundum.

Ad secundum dicendum est, non propter illa, quæ in maiori & in probatone illius numerantur constitui specie distinctam ab euo, sed quòd sit supernaturalis, vt dictum est. Existimo tamen visionem beatificam esse perfectiorem quoad suam entitatem, quàm substantiam Angeli: neque existimo vltimum esse incommodum, quòd accidens aliquod supernaturale superet perfectione quoad entitatem omnem substantiam naturalem: sicut non est incommodum, quòd aliquod non viuens, vt pote cælum, pluribus viuentibus perfectione antecellat: vt latius explicauimus 1. 2. q. 3. art. 2.

Ad confirmationem.

Ad Augustinum, seu potius Fulgentium (quaruus in eo capite nihil reperitur) dicendum est, sumere æuam latè, pro duracione videlicet sempiterna, quo pacto etiam Deus æuam æuorum appellatur.

Ad postremum.

Ad postremum, quò tempus discretum impugnatur, dicendũ est, sine necessitate constitui, si vt vnum per se, non verò si vt vnum per accidens constituitur: quandoquidem ex natura rei datur talis duratio, vt ipse etiam Scotus admittet: quam propter successionem possumus appellare tempus discretum: cum nomina pro arbitratu imponantur rebus significandis: reliqua verò, quæ vt absurda infert, nihil absurdi continere arbitramur.

ARTICVLVS VI.

Verum sit vnum tantum æuum.

AEGIDIVS Romanus creditit vnum tantum esse æuũ, atque illud esse in Deo. Quod probat primò, quia quemadmodum tempus non est in re temporaria, sed in æuiterna, nempe in cælo: ita æuum non debet esse in re æuiterna, sed in re aliqua superiori, hoc est, in Deo.

Ægidij sententia, quam probat. Primò.

Secundò, quia si non esset in Deo, esset in supremo Angelorum: hic autem ex sententia Gregorij 32. Moral. cap. 24. & in homilia de centum ouibus, est Lucifer: quare sequeretur æuum beatorum Angelorum esse in inferno, quod est absurdum.

Secundò id.

Sit tamen prima conclusio. Si æuum non habeat rationem mensuræ, tot sunt æua, quot æuiterna: atque vnumquodque est, vt in proprio subiecto, in re æuiterna, cuius est æuum. Probatur, quoniam tunc æuum nihil aliud erit, quàm duratio cuiusque æuiterni, vnumquodque autem æuiternum realiter durat sua peculiari duracione, quæ in eo ipso, vt in proprio subiecto, existit: ergo tot erunt æua, quot æuiterna, & vnumquodque in suo æuiterno, vt in subiecto inhærebit.

Prima conclusio. Etia: tot sũt, quot æuiterna: si æuum rationem mensuram non habet.

Secunda conclusio. Si æuum habeat rationem mensuræ, datur vnum tantum æuum, quod quidem erit omnium perfectissimum, & prima mensura cæterorum, eritque tamquam in subiecto in supremo Angelorum: duraciones tamen cæterorum æuiternorum, habent etiam suo modo rationem æui atque mensuræ, non tamen rationem primi ac potissimi. Prior pars probatur, quoniam supremum & perfectissimum in vnoquoque genere est prima & potissima mensura cæterorum, tamquam quæ recedit maximè à variatione inter omnia, quæ sunt illius generis: si ergo loquamur de prima & perfectissima mensura, vnum tantum erit æuum, cuius subiectum erit supremum Angelorum.

Secunda conclusio. Quò pacto sit vnum tantum æuum.

Pars hæc supponit, in suprema specie Angelorum non esse plures Angelos eiusdem speciei: si enim in ea essent plures Angeli eiusdem speciei & æquè perfecti: plura essent æua æquè prima, vt fatetur Diuus Thomas hoc loco. Si etiam Deus produceret Angelum aliquem perfectiorem, duratio ipsius inciperet habere rationem primi æui, & desineret eam habere duratio Angeli, qui modò est supremus. Prætèrà si Angelus, qui modò est supremus in nihilum redigeretur, inciperet habere rationem primi æui duratio Angeli, qui inter reliquos supremum gradum obtineret. Posterior pars conclusionis probatur, quoniam nulla est ratio, quare duraciones cæterorum æuiternorum non haberent suo modo rationem æui, atque mensuram, licet non prima. Non plus immoror hac in re, quoniam idem prorsus dicendum est de vnitate æui, quod de vnitate temporis diximus 4. Physicorum, vbi rem hanc diligentius exposuimus.

Secunda conclusio. Quò pacto sit vnum tantum æuum.

Ad primum ergo Ægidij argumentum neganda est similitudo, quoniam in re æuiterna, nempe in cælo, non solum cernitur motus qui est fundamentum temporis, sed etiam cernitur perfectissimus & regulatissimus motus: in Deo verò non cernitur esse creatum naturale corruptionis expers, quod est æui fundamentum.

Ad primum Ægidij.

Ad secundum concedimus, æuum in supremo Angelorum existisse. In primis tamen responderi potest cum Damasceno 2. libro fidei Orthodoxæ c. 4. aperte inueniente Luciferum nõ fuisse supremum

Ad secundum. Etiam si supremum an sit in Lucifero.

Anges

Angelorum simpliciter, fuisse tamen supremum eorum, qui præerant terrestri ordini, quibusque à Deo commissa erat terræ custodia, honorémque illum non ferentem per elationem corruisse. Iuxta opinionem verò Gregorij, & cõmunem, ac veram, vt in materia de Angelis ostendemus, quidam respondent, nullum esse incommodum, quod supremum suorum sit in inferno, in Angelo damnato. Alij dicunt, licet apud inferos sit, Angelos tamen beatos eo non vti vt mensura suarum durationum, sed eius loco vt in supremo inter Angelos remanentes. Capreolus & Siluester recurrunt ad dona supernaturalia, dicuntque supremum beatorum Angelorum habere primum æuum: quoniam licet excedatur à Luciferi perfectione naturali, multò tamen magis excedit eum donis supernaturalibus. Verum hac ratione primum æuum collocandum esset potius in anima Christi. Præterea hoc loco fermo est de æuo, vt duratio est rei naturalis præcisè: quare sequenda est potius altera ex duabus prioribus solutionibus.

QVÆSTIO XI.

De vnitare Dei.

ARTICVLVS I. & II.

Virum vnum addat aliquid supra ens, & an vnum, & multa opponantur.

ACTENVS demonstratum est Deum esse, dictumque est de simplicitate, perfectione, bonitate, ac infinitate diuinæ essentia, atque de alijs, quæ cum his coniuncta sunt, aut ad existentiam Dei (cuius consideratio, in Deo potissimum, cum consideratione essentia est coniuncta) pertinent. Modò verò disputationem de vnitare diuinæ essentia aggreditur. De quibus autem his duobus prioribus articulis quarit D. Thomas, copiosè à nobis dictum est ad prædicamentum quantitatis, & 4. Metaphysicæ, dum de passionibus entis fermo erat.

ARTICVLVS III. & IV.

Virum sit vnus tantum Deus.

Deus vnus vnus est.

ONCLVSIO affirmat, estque apertissimè de fide. Deuteronomij 6. *Audi Israel, Dominus Deus vnus Deus vnus est.* & c. 32. *Videte quòd ego sum solus, & non sit alius Deus præter me.* Isaia 45. *Ego Deus, & non est alius.* 1. ad Corinth. 8. *Nullus est Deus, nisi vnus.* Et, *Nobis vnus est Deus.* In Symbolo Concilij Niceni: *Credo in vnum Deum.* Mitto plura alia testimonia. De contrario errore Manichæi, lege Augustinum de hæresibus 46. Latè eundè errorem impugnat in eodè 6. tomo varijs in locis. Lege etiam Epiphanium de hæresibus contra hæresim 66. & Castrum aduersus hæreses, verbo, *Deus, hæresi 1.*

Iisdem rationibus, quibus q. 2. a. 3. demonstrauimus Deum esse, potissimum verò 2. & 4. iunctis ijs, quæ post quartam rationè ibidem subieciimus, satis quoque, ni fallor, apertè ostendimus, vnum tantum esse Deum, qui totum hunc mūdum corporeum de nihilo condidit, quique eadè potentia infinitos alios potuerit producere. Mirabilisque ordo totius vniuersi, atque accommodatissima dispositio etiam minutissimarum quaruncumque partium illius ad suos fines: quæ res ibidem ex parte explicatæ sunt, apertè

Molina in D. Thom.

A testantur vnum tantum esse primum principium totius vniuersi, à quo omnia sunt, regantur, & gubernentur. Quare cum vnus tantum satis sit, vnumque tantum testentur ea, quæ facta sunt, per quæ in cognitionem Dei deuenimus: eique, qui plures Deos affirmaret, onus id probandi incumberet (quippe cum neque vnus, nedum multi, sine efficacitatione admittendus sit) nihilque reperire posset, vnde verò probabile argumentum ad id contuincendum posset efficere, & insuper experiamur naturam ipsam rerum, per quam in cognitionem Dei deuenimus, superfluum abhorre: sit vt vnus tantum Deus sit asserendus. Atque huic rationi, quod vnus satis sit, Aristoteles innixus asseruit 8. Physicorum, vnum tantum esse Deum. Aliam quoque adiecit 12. Metaphysicæ, videlicet, quod monarchia potior est principatus, quâ vbi plures sunt domini: quare cum Deus sufficientissimus sit, non solum huic vniuerso moderando, sed etiam infinitis alijs si essent, neque potissimum tribuendum sit, quod melius est: sit, vt monarchia sit, vnicuique omnium rerum, etiam possibilem, dominus, ac proinde sit, vt vnus tantum Deus sit.

Monarchia potior est principatus, quâ vbi plures sunt domini.

C Possumus idem confirmare primò, quoniam si essent plures numero Dij, vel essent vnum, specie, vel genere, vel vnitare analogica: nihil horum esse potest: ergo vnus tantum est numero Deus. Maior ex eo est manifesta, quoniam vocabulum, *Deus*, aliquid vnum debet primò significare, quod commune esset pluribus Dijs. A casu enim, vt vocant, imponi potest vocabulum, *Deus*, ad significandum vnicuique Deum verum, & lapides, aut ligna. Minor probatur, quoniam si essent vnum specie, aut genere, in vnoquoque daretur compositio ex genere & differentia, aut ex specie & differentia indiuiduante: vnde sequeretur, in vnoquoque esse compositionem ex multis, quorum vnum se haberet vt potentia ad alterum, quo contraheretur ad esse huius Dei: quare Deus neque esset simplex omnino, neque actus purus, quorum opposita quæst. 1. demonstrata sunt. Item id, quo vnus ab alio differret, non esset in alio: atque cum id esse deberet perfectio simpliciter: quoniam quod internum est huic Deo, quâ hic Deus est, perfectio simpliciter esse debet: profectò aliqua perfectio simpliciter deesse vnicuique illorum Deorum, atque adeò neuter esset omnino perfectus. Quòd si quis responderet, id, quod in vno est formaliter, esse in alio eminenter: tunc cum id, quod eminenter continet aliud, sit perfectius illo, idque quod in alio eminenter continetur, esse nequeat perfectio simpliciter, in illis Dijs essent perfectiones non simpliciter, mutuoque Dij illi se excederent perfectione, quæ absurdissima sunt. Præterea, si Dij illi in aliquo conuenirent, & in alio differrent, aliquid esset in Deo, quod minus perfectum esset, quàm ipse Deus: nempe id, in quo vterque Deus conueniret, aut in quo differret ab alio: cum vtrumque esset perfectio, & Deus vtrumque includeret: vnum verò eorum esset extra essentiam alterius. Si verò essent vnum vnitare analogica, tunc cum ea, quæ solum sunt vnum vnitare analogica, aut etiam generica, non sint æqualis perfectionis, vnus Deus esset perfectior alio, ac proinde ille tantum esset Deus: quandoquidem nomine Dei, perfectissimum inter omnia entia intelligimus.

Confirmatur primò.

F Secundo possumus idem confirmare, quoniam si essent plures Dij, aut vnus intelligeret alium, aut non. Si non intelligeret: ergo esset imperfectus cognitione, ac proinde non esset Deus. Si intelligeret,

Secundò.